

TECHNICKÁ UNIVERSITA V LIBERCI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ

461 17 LIBEREC 1, Hálkova 6, Tel. : 42.48.5227111 FAX : 42.48.5227332

Katedra : PEDAGOGIKY A PSYCHOLOGIE – ODDĚLENÍ SOCIÁLNÍCH STUDIÍ

SOCIÁLNÍ PRÁCE S PSYCHICKY
ODCHYLNÝMI JEDINCI

Obor : Sociální pedagogika

Kandidát : Zdeněk NAGY

Adresa : Hraničná 194, Janov nad Nisou 46811

Vedoucí práce : MUDr. Jiří DRTIL, CSc.

Počet listů : 56

Podpis :

Zdeněk Nagy

V Jablonci nad Nisou dne 14.12.1998

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ

461 17 LIBEREC 1, Hálkova 6, Tel.: 42.48.5227111 Fax: 42.48.5227332

Katedra: PEDAGOGIKY A PSYCHOLOGIE - ODDĚLENÍ SOCIÁLNÍCH STUDIÍ

ZADÁNÍ ZÁVĚREČNÉ PRÁCE

kandidát: Zdeněk NAGY

adresa: 468 11 JANOV NAD NISOU, Hraničná 194

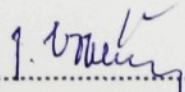
obor: SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA

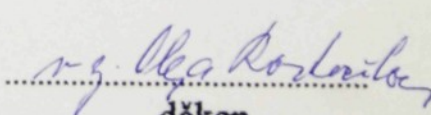
Název ZP: SOCIÁLNÍ PRÁCE S PSYCHICKY ODCHYLNÝMI JEDINCI

Vedoucí práce: MUDr. Jiří DRTIL, CSc.

Termín odevzdání: 20.12.1998

V Liberci dne: 30. října 1997


vedoucí katedry


děkan

Převzal (diplomant):

Datum:

Podpis:

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Univerzitní knihovna
Voroněžská 1329, Liberec 1
461 17

167/99 Pb

KPP/SP
461 17

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že závěrečnou práci na téma „**Sociální práce s psychicky odchylnými jedinci**“ jsem zpracoval samostatně za pomoci odpovídajících zákonů, dostupné literatury a stížnostních spisů.

V Jablonci nad Nisou dne 14.12.1998


.....
Zdeněk NAGY, nar. 21.3.1970

Annotation

V této práci se zabývám otázkou, jakým způsobem se v rámci věznice Rýnovice v období let 1997 až 1998 podávaly stížnosti vězňů na pracovní podmínky a na chování dozantů.

Analýza stížností byla provedena pomocí metody obsahové analýzy. Výsledky analýzy byly srovnány s výsledky výzkumu, který byl proveden v rámci věznice Rýnovice v období let 1997 až 1998. Pro výzkum byla vybrána vzorková skupina vězňů, kteří byli podrobeni výzkumu v rámci věznice Rýnovice v období let 1997 až 1998.

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji vedoucímu mé závěrečné práce MUDr. Jiřímu DRTILOVI, CSc. za odborné vedení a cenné připomínky.

Dále děkuji Řediteli věznice Rýnovice a vedoucímu oddělení prevence a stížností za umožnění práce s klienty a stížnostními spisy.

Annotation

In this paper I am dealing with the question of how complaints were handled in the prison of Rýnovice in the period 1997-1998.

I am interested to know, whether the complaints of the prisoners in the prison of Rýnovice in the period 1997-1998 had any significance for the prisoners.

I am interested to know, whether the complaints of the prisoners in the prison of Rýnovice in the period 1997-1998 had any significance for the prisoners. I am interested to know, whether the complaints of the prisoners in the prison of Rýnovice in the period 1997-1998 had any significance for the prisoners.

Anotace

V této práci s psychicky odchylnými jedinci jsem studoval význam podávání stížností v prostředí věznice z hlediska snížení vnitřního napětí odsouzených.

Snažil jsem se zjistit, zda má podávání stížností pro odsouzené také resocializační význam. Pokusil jsem se popsat, zda se při podávání stížností jednalo spíše o motivy reálné nebo fiktivní. Pro výzkum jsem zpracoval a statisticky vyhodnotil stížnosti, které podali odsouzení ve Věznici Rýnovice v roce 1997.

Annotation

In this paper of psychic different people. I've studied the signification of performing complaints in the environment of the prison from a standpoint of the inner tension reduction condemned people.

I've endeavoured to find out, if the complaints performing has the resocial meaning for condemned people too. I've tried to describe if during the process of performing complaints it rather goes about real or unreal motives. I've elaborated and made the statistic result of complaints, which have the condemned people performed in the prison Rýnovice in the year 1997.

Annotation

In dieser Arbeit mit psychisch widerstandsfähigen Personen untersuchte ich die Bedeutung der Beschwerdeneinbringungen innerhalb des Gefängnisses von Standpunkt der Erniedrigung der inneren Spannung der Verurteilten.

Ich bemühte mich zu erfahren, ob die Beschwerdeneinbringung für die Verurteilten auch eine Resozialisationsbedeutung darstellt.

Ich versuchte zu beschreiben, ob sich bei den Beschwerden eher um reale oder fiktive Motive gehandelt hatte. Für die Forschungszwecke bearbeitete ich und statistisch auswertete die Beschwerden, die Verurteilten im Gefängnis Rýnovice im Jahr 1997 einbrachten.

OBSAH

I.

1. Úvod	1
2. Teoretická část	2
2.1. Stížnosti ve vězeňství	2
2.1.1. Přijímání stížností	3
2.1.2. Evidence stížností	3
2.1.3. Opatření ke stížnostem, jejich kvalifikace	4
2.1.4. Povinnosti služebních orgánů VS	5
2.1.5. Společní a závěrečná ustanovení	5
2.2. Filozofie trestu	6
2.2.1. Funkce trestu	6
2.2.2. Účinnost trestu	7
2.2.3. Humanita	9
2.3. Výkon trestu odnětí svobody	10
2.3.1. Typy věznic	11
2.3.1.1. Věznice s dohledem	11
2.3.1.2. Věznice s dozorem	12
2.3.1.3. Věznice s ostrahou	12
2.3.1.4. Věznice se zvýšenou ostrahou	12
2.4. Komunikace ve vězeňském prostředí z pohledu příslušníků VS	14
2.5. Trvale zátěžové situace ve VTOS	16
2.5.1. Zátěžoví činitelé	16
2.5.2. Kompenzační činitelé	17
2.5.3. Příklady tří rozdílných druhů zátěží ve VTOS	19
2.5.3.1. Běžná zátěž – viz. příloha č.2 (obr.č.1)	19
2.5.3.2. Zvýšená zátěž – viz. příloha č.3 (obr.č.2)	19
2.5.3.3. Velká zátěž – viz. příloha č.4 (obr.č.3)	19

II.

2.6. Adaptace na výkon trestu	20
2.6.1. Homosexuální chování	20
2.7. Autoagrese odsouzených	21
2.7.1. Autoagrese zjevné	22
2.7.2. Autoagrese skryté	22
2.7.3. Přípravné období autoagrese	22
2.7.3.1. Zakončení přípravného období	23
2.7.3.2. Období úpravy	24
3. Empirická část	25
3.1. Hypotéza č.1	25
3.2. Hypotéza č.2	25
3.3. Cíl práce	25
3.4. Metodika výzkumu	25
3.5. Vlastní výzkum	26
3.5.1. Stížnost odsouzeného J.H.	26
3.5.2. Stížnost odsouzeného M.V.	27
3.5.3. Stížnost odsouzeného J.S.	27
3.5.4. Stížnost odsouzeného Z.Č.	28
3.5.5. Stížnost odsouzeného K.M.	29
3.5.6. Stížnost odsouzeného M.J.	30
3.5.7. Stížnost odsouzeného D.H.	30
3.5.8. Stížnost odsouzeného Z.K.	31
3.5.9. Stížnost odsouzeného J.S.	32
3.5.10. Stížnost odsouzeného J.J.	33
3.5.11. Anonymní stížnost	34
3.5.12. Stížnost odsouzeného E.M.	34
3.5.13. Stížnost odsouzeného J.S.	36
3.5.14. Stížnost odsouzeného J.S.	36
3.5.15. Stížnost odsouzeného V.K.	37
3.6. Zhodnocení a výsledek výzkumu	38
3.6.1. Výsledek výzkumu z hlediska oprávněnosti stížností	39

III.

3.6.2. Výsledek výzkumu z hlediska věcných hledisek stížností	40
3.6.3. Výsledek výzkumu z hlediska snížení vnitřního napětí odsouzeného	41
3.6.4. Výsledek výzkumu z hlediska resocializačního významu	42
3.6.5. Výsledek výzkumu z hlediska reálnosti motivů podávaných stížností	43
3.7. Závěry z provedeného výzkumu	44
3.7.1. Výsledek hypotézy č.1	44
3.7.2. Výsledek hypotézy č.2	44
4. Závěr	45
5. Seznam použité literatury	47
6. Přílohy	48
6.1. Příloha č.1	48
6.2. Příloha č.2 (obr.č.1)	54
6.3. Příloha č.3 (obr.č.2)	55
6.4. Příloha č.4 (obr.č.3)	56

1. Úvod

Ve své závěrečné práci se zabývám oblastí práce s psychicky odchylnými jedinci se zaměřením na motivy a mechanismy, které vedou vězněné osoby k podávání stížností ve výkonu trestu odnětí svobody. Dobře fungující stížnostní systém považuji z hlediska prevence za důležité opatření proti vzrůstající agresivitě a násilí v penitenciárních podmínkách.

Průměrný český vězeň se po naší něžné revoluci v listopadu roku 1989 domníval, že je pro něj výhodnější nový politický režim, protože si bude moci ve vězení dělat, co chce. V letech 1990 a 1991 to také tak vypadalo. Této doby vězni využívali k provádění různých nežádoucích aktivit. Velice stručně bych zmínil některé nejčastější projevy agresivity, postrevoluční euforie a nerespektování ani základních norem vězněnými osobami. Jednalo se zejména o hromadná vystoupení vězňů například ve věznicích Valdice, Hradec Králové, Vinařice, Stráž pod Ralskem, Praha Pankrác a podobně. Při těchto protiprávních vystoupeních docházelo k tomu, že si vězňové vynucovali naprosto nereálné osobní požadavky tím, že odmítali stravu, ničili zařízení cel, budov a celých věznic, zakládali požáry. Dále docházelo ke stovkám případů autoagresivního jednání. Nejčastěji se jednalo o polykání cizích předmětů, pořezání se, zneužívání léků.

Musela se začít hledat nová koncepce, nové formy zacházení s lidmi. Bylo jasné, že překonaný a zkostnatělý komunistický systém je třeba nahradit jiným, lepším na základě humanity a určité úcty člověka k člověku. Každé takové hledání trvá určitou dobu. Kolem roku 1992 vězni postupně pochopili, že vězeňská služba nedovolí, aby ve věznicích docházelo k nějakým vzpourám či chaosu a že se budou muset ukáznit. Díky úsilí pracovníků vězeňské služby se podařilo vězňům vštípit, že je potřeba dodržovat určitá pravidla hry.

Stěžejní část mé závěrečné práce se týká problematiky stížností a tím tedy také celého stížnostního systému

v podmínkách výkonu trestu odnětí svobody. Tato problematika byla v době minulého režimu určitým „tabu“. Po událostech v roce 1989 došlo i v této problematice k otevření nových možností vězňů. Demokracie, která vstoupila i do vězeňského prostředí přinesla odsouzeným do té doby nepoznaný prostor k vyjádření svých pocitů, stavů a reakcí. Věznění používali individuální formy podávání stížností, ale také se objevil nový fenomén ve formě hromadných stížností nebo peticí. V těchto mnohdy požadovali naprosto nereálné skutky. Tyto stížnosti vězňů bylo samozřejmě třeba řešit v zákonných mezích.

2. Teoretická část

2.1. Stížnosti ve vězeňství

Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky vypracovalo Nařízení č. 7/1995, které tuto problematiku komplexně řeší. Účelem tohoto nařízení je stanovit v souladu s právními předpisy podrobnosti související s postupem při přijímání, evidování a vyřizování stížností a oznámení. Toto nařízení vychází z dosud platné, ale ze značně zastaralé Vládní vyhlášky č. 150/1958 úředního listu ze dne 1.10.1958 o vyřizování stížností, oznámení a podnětů pracujících. Orgány Vězeňské služby (dále jen VS) jsou oprávněny prošetřovat a vyřizovat stížnosti a oznámení související s výkonem vazby, výkonem trestu odnětí svobody, jakož i s činností VS a jejich zaměstnanců, které jim byly adresovány, popřípadě postoupeny jiným orgánem. Obsah stížností a oznámení se prošetřuje v celém rozsahu, včetně dalších skutečností, které vyplynou v průběhu šetření, ačkoli nebyly předmětem původního podání. Za přijímání, evidování, správné a včasné vyřizování, správnou kvalifikaci odpovídá Generální ředitel VS a dále ředitele vazebních věznic a věznic.

2.1.1. Přijímání stížností

Všechny orgány VS jsou povinny přijímat stížnosti a zajišťovat jejich správné a včasné vyřízení, popřípadě postoupení příslušnému orgánu VS. Ředitel je povinen zajistit, aby podané stížnosti byly jemu nebo jím pověřenému zaměstnanci denně předkládány.

O zvlášť závažných stížnostech musí být neprodleně informován generální ředitel, ředitel vazební věznice nebo věznice.

Jestliže byla stížnost přednesena ústně a nelze ji vyřídit bezprostředně při jejím podání, sepíše se o ní záznam, který stěžovatel po přečtení podepíše. S tímto záznamem se nakládá stejně jako se stížností podanou písemně.

Je-li stěžovatelem odsouzený nebo obviněný, který z jakýchkoliv důvodů není schopen stížnost si napsat sám nebo ji napsat dostatečně čitelně, zajistí mu na požádání její sepsání formou záznamu vychovatel, popř. dozorce.

Orgán VS, kterému byla podána stížnost směřující proti němu, je povinen předat ji k vyřízení orgánu VS bezprostředně nadřízenému.

2.1.2. Evidence stížností

Evidenci v jednacím protokolu stížností (dále jen „protokol“) podléhají všechny stížnosti, které byly v příslušném organizačním článku VS podány nebo mu doručeny, popřípadě postoupeny k prošetření a k vyjádření nebo k přímému vyřízení. Podanými stížnostmi se rozumějí i stížnosti adresované a odesílané k vyřízení mimo VS. Zaměstnanci jsou povinni stížnost neprodleně předat k zaevidování a dalšímu opatření.

Každá písemná stížnost, popř. záznam o stížnosti se opatří otiskem prezentačního razítka a vedle jedacího čísla se za lomítkem vyznačí písmena „St“. Současně se v pravém rohu

titulního listu stížnosti, popř. záznamu o stížnosti vyznačí červeně slovo „Stížnost“.

Protokol vede pověřený zaměstnanec a musí obsahovat zejména :

- Datum podání stížnosti
- Jméno a příjmení stěžovatele
- Adresu stěžovatele
- Označení věznice
- Označení orgánu, kterému je stížnost adresována včetně uvedení orgánu nebo osoby, proti kterým stížnost směřuje
- Předmět stížnosti
- Datum a označení orgánu, kterému byla stížnost předána k prošetření nebo vyřízení
- Další skutečnosti nezbytné pro hodnocení správnosti a včasnosti vyřízení stížnosti včetně výsledku prošetření stížnosti a opatření přijatých ke zjednání nápravy

Podané stížnosti se do protokolu zapisují chronologicky a označují se pořadovými čísly. Pořadové číslo pod kterým je stížnost v protokolu zapsána, lomená dvěma posledními číslicemi letopočtu, je současně spisovou značkou stížnosti. Všechny písemnosti související s toutž stížností se vedou pod stejnou spisovou značkou v jednom spisu.

2.1.3. Opatření ke stížnostem, jejich kvalifikace

Ke každé stížnosti vyřízené orgánem VS, jakož i ke stížnosti zaslané k vyřízení mimo VS, se vyhotoví statistický list podle hledisek uvedených v příloze č. 1.

Podle výsledků šetření se vyřízené stížnosti pro účely statistiky klasifikují jako stížnosti :

- Oprávněné (důvodné) „O“, jestliže byly shledány alespoň z části oprávněnými

- Oprávněné (důvodné) z objektivních příčin nebo nezaviněné VS „OOP“, jestliže byly z těchto důvodů shledány alespoň z části oprávněnými
- Neoprávněné (nedůvodné) „N“, jestliže byly shledány neoprávněné v celém rozsahu

2.1.4. Povinnosti služebních orgánů VS

Služební orgány VS jsou povinny zejména :

- Projednat každou oprávněnou stížnost se zaměstnancem nebo kolektivem zaměstnanců, jejichž jednání bylo příčinou oprávněné stížnosti
- Přijímat vhodná opatření k odstranění nedostatků zjištěných při prošetřování stížností, zabezpečit jejich splnění a sledovat, aby se nedostatky neopakovaly
- Vyvozovat důsledky z porušení stanovených povinností

2.1.5. Společná a závěrečná ustanovení

Všechny stížnosti vyřízené generálním ředitelstvím, vazebními věznicemi nebo věznicemi včetně ostatních písemností ke stížnosti se ukládají u protokolu.

U obviněných a odsouzených se kopie stížnosti a kopie vyřízení zakládají do II. části jejich osobního spisu.

Za prošetření a vyřízení stížnosti uveřejněné v tisku, rozhlasu nebo televizi odpovídá ředitel příslušného organizačního článku VS, pokud generální ředitel nerozhodne jinak.

2.2. Filozofie trestu

2.2.1. Funkce trestu

Lidská společnost vyvinula ke své ochraně před deviantním chováním svých členů, tj. před chováním ohrožujícím její fungování, systém obranných mechanismů. Jeho významnou součástí je i v moderní společnosti specifický systém sankcí, reprezentovaný trestním právem. Trestní právo označuje nejzávažnější sociálně deviantní chování, přiřazuje jim více či méně odpovídající sankce a stanovuje pravidla jejich uplatňování.

Vznik trestu a trestního práva je vázán na uchopení výkonu spravedlnosti státem. Systém sankcí má v počátečních primitivních formách trestního práva povahu odplatnou. Jejím účelem je emocionální uspokojení poškozeného (eventuelně pozůstalých) újmou způsobenou provinilci a případně kompenzace škody. Tuto funkci trestu lze označit jako vyrovnávací. Zkušenosti s vyrovnávací funkcí jakožto jedinou funkcí trestu ukázaly její neúčinnost z hlediska ochrany společnosti. Proto je záhy doplňována funkcí regulativní. Účelem regulativní funkce je tedy ochránit společnost před nebezpečným deviantním chováním. Toto lze docílit izolací (ostrakismus, posléze trest odnětí svobody), odstrašením a změnou chování, eventuelně osobnosti provinilce. Důraz se v průběhu trestního práva postupně přesouvá od vyrovnání k regulaci. V rámci regulační funkce se s rozvojem behaviorálních věd postupně opouští primitivní odstrašovací přístup (deterrence approach) a nahrazuje se technikami změny chování, případně dlouhodobou izolací (detencí).

Z těchto důvodů lze předpokládat, že umístění ohniska orientace trestního práva na pomyslném kontinuu od vyrovnání k regulaci (odplaty k nápravě) je víceméně koordinátorem racionality přístupu společnosti k řešení problému nebezpečných delikventních chování a též kritériem míry kulturnosti daného společenského systému. Vyrovnání je ve své

ryzí podobě zaměřeno do minulosti, vztahuje se pouze k minulému činu. Přejdem od vyrovnání k regulaci, od orientace na minulost k zaměření do budoucnosti je pojetí trestu jako prostředku naplnění spravedlnosti. „Trest je kategorickým imperativem... nesmí se řídit nějakým účelem mimo něj ležícím... je pouze ideou spravedlnosti“ (I. Kant). Podobně G.W.F. Hegel považuje trest za negaci negace práva a tudíž za potvrzení a obnovení práva. Trest má takto účel sám v sobě a cílem potrestání zločinu (spíše než provinilce) není ani odplata, ani náprava, ale vyhovění požadavkům absolutní spravedlnosti. Proti tomu stálo církevní právo se svým dvojitým účelem trestu : smíření viníka s Bohem a zločincovo polepšení. Regulaci o sobě zajímá méně jednotlivý čin, jeho účinek, více samotný subjekt a jeho budoucí chování. Je zaměřena do budoucnosti.

Protiklad těchto orientací je základním dilematem trestního práva. Dilematem proto, že - vzdor své protikladnosti - jsou oba póly kontinua, obě orientace současně přítomny i v moderních trestně právních systémech. Jeho obrazem je trvajících spor „trest vs. zacházení“ (punishment vs. treatment).

Jakou funkci by tedy měl trest v moderní společnosti mít, resp. Z funkcí by měla převládat? Odpověď na tuto otázku může poskytnout problém účinnosti trestu.

2.2.2. Účinnost trestu

V krátkosti a zjednodušeně lze účinnost sankce vymezit poměrem její minimální intenzity k maximálnímu naplnění její funkce. Kritéria účinnosti tedy závisejí na funkci.

Kritériem trestu plnění výlučně vyrovnávací funkci je velikost újmy způsobené pachateli zločinu, jež je sto emočně uspokojit poškozeného a nahradit způsobenou škodu. Vztah velikosti újmy k přetrvávání kriminálního chování (ke kriminální recidivě) je v případě jiného než maximálního trestu víceméně nulový. To dokládají mnohaleté zkušenosti. Nelze pouze

odplatou účinně chránit společnost před nebezpečným deviantním chováním.

Kritériem účinnosti trestu plněního především regulativní funkci je míra eliminace nebezpečného deviantního chování, tj. míra ochrany společnosti před kriminální recidivou. Účinný je takový minimální trest, který je sto zamezit opakování trestné činnosti. Zkušenosti s dosud hojně užívanou izolací a odstraněním potencionálního pachatele ukazují jako nejúčinnější přístup postupné prodlužování izolace a zostřování sankce až v krajním případě k trestu absolutnímu. Tato cesta je pro nás neschůdná, neboť naráží na problém humanity. Jedinou alternativou je tedy změna chování, příp. změna osobnosti pachatele.

Další argument ve prospěch této alternativy poskytuje teorie učení. Účinnost trestu podle ní spočívá jen v útlumu nežádoucího chování. Neposkytuje alternativu chování žádoucího. Má-li trest vést k uvažované změně, musí být doplněn o pozitivní modely prosociálního chování.

Účinnost sankce je určována především a mimo jiné třemi aspekty :

- kriminalistickým (odhalením pachatele a objasněním případu)
- justičním (určením sankce a výrokem o ní)
- penologickým (samotným výkonem trestu)

Penologický aspekt je určován oběma předchozími, především aspektem justičním. Trestní zákon definuje meze, v nichž se může penologie pohybovat. Čím delší doba uplyne mezi zmíněnými třemi aspekty (fázemi) uplatnění sankce, čím detailnější výrok o sankci, tím jsou meze penologie užší a logicky tím nižší je pravděpodobnost úspěchu zacházení s pachatelem. Tím problematičtější je ochrana společnosti. Také proto byla v některých státech diferenciací zacházení s pachatelem zcela přenechána penologii. Rozhodování o soudu o způsobu zacházení (tzv. vnější diferenciací odsouzených do jednotlivých typů věznic) lze považovat za moment, který podstatnou měrou

snížíže účinnost snah o změnu chování odsouzených a v podstatě znemožňuje ochranu společnosti.

Naše trestní právo by mělo přispět ke zvýšení účinnosti trestní sankce řešením shora zmíněného dilematu ve prospěch orientace do budoucnosti. Východiskem je redefinice pojmu nebezpečnost, redefinice, která potlačí středověký relikt odplatné složky vyrovnávací funkce trestu. Toho lze dosáhnout vztahením nebezpečnosti především k osobnosti pachatele. Tato opatření umožní víceméně individuální vymezení formy zacházení (tj. příslušného programu) i doby v programu strávené.

2.2.3. Humanita

Základním požadavkem reformy našeho vězeňství je humanizovat výkon trestu odnětí svobody. Tento úkol je společný vědě trestního práva a penologii. Při jeho řešení vyvstává jako základní problém problém míry humanizace. Tj. na kolik lze humanizovat trest, aby ještě zůstal trestem. Jak již bylo zdůrazněno, trest by měl v moderní společnosti plnit především regulativní funkci. Lze na něj pohlížet jednak jako na prostředek, který užívá společnost na svoji ochranu, jednak jako zpětnou vazbu pro provinilce (tj. prostředek sociálního učení). V této regulativní funkci je užíván i v jiných sociálních systémech v rodinách, ekonomice a pod. Základní charakteristikou trestu je újma způsobená provinilci. Aby trest zůstal trestem a jako takový plnil regulativní funkci, musí obsahovat určitou míru újmy, přiměřenou jednak provinění, jednak osobnosti provinilce. Trest není objektivní, a to dokonce ani trest absolutní. To, co je trestem pro jednoho, může být v extrémním případě pro druhého odměnou a samozřejmě naopak. Popravy fanatiků v jejichž hodnotových orientacích stojí na prvním místě čest položit život svůj i jiných ve jménu ideje (vůdce) jsou toho nejlepším dokladem.

Humanizace trestu nesmí jít na úkor jeho účinnosti. Neúčinný trest je nehumánní jednak z hlediska společnosti,

jednak z hlediska provinilce. Neúčinný trest má za následek recidivu kriminálního chování a tedy poškození společnosti (obětí) i jednotlivce (další represe proti provinilci). Nelze však upadnout do druhého extrému - beztrestnosti. Oba extrémy jsou stejně nehumánní.

Humánní trest lze tedy na tomto základě vymezit jako : nezbytně nutnou újmu po nezbytně nutnou dobu, případně doplněnou takovým zacházením s provinilcem, aby trest splnil regulativní funkci.

2.3. Výkon trestu odnětí svobody

Výkon trestu odnětí svobody je v moderních trestních systémech nejprísnější sankcí, kterou stát může postihnout pachatele trestných činů. Tento trest představuje téměř univerzální prostředek na společenské zlo. Účelem trestu odnětí svobody je zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti a soustavně jej vychovávat k tomu, aby vedl řádný život občana. Ve výkonu trestu odnětí svobody se musí respektovat přirozená důstojnost lidské osobnosti, nesmí být použity kruté, nebo lidskou důstojnost ponižující způsoby zacházení a trestání.

Současná česká právní úprava výkonu trestu odnětí svobody zásluhou novel z roku 1990 (zákon č. 179/1990 Sb.) a z roku 1993 (zákon č. 294/1993 Sb.) zaznamenává krok vpřed ve srovnání s dřívější úpravou, tj. zákonem č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody (dále jen VTOS). V mnohých směrech je srovnatelná s úpravami VTOS ve vyspělých zemích, vyžaduje však ještě mnohá zlepšení.

Novela z roku 1990 nově vymezila nápravně výchovnou činnost, upravila diferenciaci výkonu trestu a rozdělení vězňů podle nápravně výchovných skupin, upravena byla i vnitřní diferenciacie. Zákon zajišťuje účast církevních organizací a sdružení občanů na výkon trestu, nově stanoví pracovní postavení a pracovní podmínky vězňů, atd. I přes tyto pozitivní skutečnosti se jevila jako nezbytná nová zákonná úprava VTOS, v níž měl být jednoznačně naznačen trend přechodu vězeňství

od odstupňované represe k diferenciovanému a individualizovanému sociálně výchovnému působení, zaměřenému na resocializaci a společenskou adaptaci odsouzeného. Novela ZVTOS z roku 1993 přináší některé významné změny do způsobu výkonu trestu i do celého vězeňského systému. Jde především o prohloubení diferenciace VTOS a o možnost plynulejšího přerazování odsouzených do různých režimů výkonu trestu v závislosti na stupni resocializace.

2.3.1. Typy věznic

Věznice se v současné době člení dle míry vnější ostrahy, zajištění bezpečnosti a způsobu uplatňování resocializačních programů do čtyř základních typů :

2.3.1.1. Věznice s dohledem

Odsouzení se v prostorách věznice pohybují bez omezení, ložnice ani ubytovny se nezamykají. Odsouzení pracují zpravidla na pracovištích mimo věznici bez dohledu pracovníka VS. Odsouzeným se v mimopracovní době umožňuje volný pohyb mimo věznici, a to k účasti na akcích kulturně výchovných a osvětových, sportovních, bohoslužbách nebo zájezdech na základě povolení ředitele věznice. Mohou přijímat návštěvy blízkých osob jednou za týden. Návštěvy se uskutečňují bez dohledu pracovníka VS. Odsouzení mají právo na přijetí balíčku s potravinami a věcmi osobní potřeby do hmotnosti 5kg jednou za dva týdny.

2.3.1.2. Věznice s dozorem

Odsouzení se v prostorách věznice pohybují volně, ubytovny se uzamykají pouze v době určené ke spánku. Odsouzení pracují zpravidla na pracovištích pod nepřímým dohledem pracovníka VS. Návštěvy blízkých osob mohou odsouzení přijímat jednou za dva týdny. Návštěvy ve věznici se uskutečňují ve vymezeném prostoru věznice, zpravidla bez dohledu pracovníka VS. Odsouzení mají právo na přijetí balíčku s potravinami a věcmi osobní potřeby do hmotnosti 5kg jednou za měsíc.

2.3.1.3. Věznice s ostrahou

Odsouzení se ve věznici pohybují zásadně pod dohledem příslušníka VS, jsou uzamykáni na ubytovnách nebo v jejich oddělených částech. Odsouzení pracují na pracovištích uvnitř věznice nebo na střežených pracovištích mimo věznici. Návštěvy blízkých osob mohou odsouzení přijímat jednou za měsíc. Návštěvy ve věznici se uskutečňují ve vymezeném prostoru věznice v mimopracovní době zpravidla pod dohledem příslušníka VS. Odsouzení mají právo na přijetí balíčku s potravinami a věcmi osobní potřeby do hmotnosti 5kg jednou za dva měsíce.

2.3.1.4. Věznice se zvýšenou ostrahou

Odsouzení se ve věznici pohybují pod přímým dozorem příslušníka VS a zpravidla jsou zamykáni v celách. Pracují na pracovištích uvnitř věznice nebo mohou vhodnou práci vykonávat v celách. Návštěvy blízkých osob mohou odsouzení přijímat jednou za šest týdnů. Návštěvy ve věznici se uskutečňují ve vymezeném prostoru věznice v mimopracovní

době zpravidla pod dohledem příslušníka VS. Odsouzení mají právo na přijetí balíčku s potravinami a věcmi osobní potřeby do hmotnosti 5kg jednou za tři měsíce.

O tom, do jakého typu věznice se odsouzený při nástupu VTOS zařadí, rozhoduje soud.

VTOS vykonávají odsouzení, kteří se jeden od druhého podstatně liší. Tyto odlišnosti vyplývají nejen z rozdílného pohlaví, věku, zdravotního stavu, trestně právních a kriminologicko-demografických charakteristik, ale i z jejich pozdějšího chování ve výkonu trestu. Skladba jednotlivých kategorií je velmi členitá :

- Muži a ženy
- Dospělí a mladiství
- Prvotrestaní a recidivisté
- Odsouzení za zvlášť nebezpečné trestné činy
- Odsouzení u nichž trest plní svůj účel
- Soustavní narušitelé vnitřního řádu

Proto je pochopitelné, že uvedené kategorie nemohou vykonávat VTOS společně, ale v zájmu zamezení negativního ovlivňování méně narušených více narušenými je třeba, aby jednotlivé kategorie vykonávaly trest odděleně.

Předpokladem realizace principu penitenciární individualizace je poznání osobnosti odsouzeného. Na vyšetření se podílí celá řada pracovníků :

- Soudní znalci
- Psychiatři

V podmínkách VTOS dále :

- Psycholog
- Speciální pedagog
- Sociální pracovnice
- Vychovatel.

Vychovatel má největší frekvenci kontaktů s odsouzenými, největší příležitost poznávat a posuzovat jejich osobnost, jak se projevuje, jejich pozice v kolektivu a jejich emocionální zvláštnosti.

Základní formou nápravně výchovné činnosti je resocializační program, který obsahuje :

- Konkrétně formulovaný cíl, kterým je očekávaný posun v hodnotové orientaci odsouzeného, vyjádřitelný jeho chováním a jednáním.
- Různé míry aktivity - pracovní, vzdělávací, speciálně výchovné, zájmové.

Cesta k resocializaci vede vzbuzením pozitivní motivace ke společensky užitečné motivaci, k zainteresování pro příležitosti k práci či učení, které nabízí věznice a především vzbuzení ke změně dosavadního chybného modelu života.

Vězeň si musí uvědomit, že jeho izolace není aktem zlomyslnosti, nýbrž nutnou obranou společnosti před dalšími škodami z jeho strany, a že vězení není jen místem trestu, ale také prostředím vytvářejícím příležitost k tomu, aby se naučil uspořádat si svůj život s větším smyslem než dosud. Na něm samém jen záleží, zda a jak využije této příležitosti. Značná část odsouzených hlavně recidivistů, tvoří však osoby výchovně nesnadno ovlivnitelné, projevující odpor vůči výchovným vlivům a neochotné spolupracovat na vlastní výchově. Není proto snadným úkolem motivovat je k účasti na vlastní nápravě a sebevýchově.

2.4. Komunikace ve vězeňském prostředí z pohledu příslušníků VS

Komunikace ve vězeňském prostředí má svá specifika pouze pro tuto oblast. Najít však ten nejvhodnější způsob vzájemné komunikace mezi morálně narušenými či psychicky

nevyzrálými jedinci a příslušníky VS je značně obtížný. Většina nastupujících příslušníků se s tímto problémem potýká.

Z těchto důvodů by mělo být prvořadým úkolem VS zaměřit se na rozvoj komunikativní dovednosti u nově nastupujících příslušníků. Nejčastější používanou formou komunikace ve vězeňském prostředí je rozhovor. Vedení rozhovoru je jednou z nejobtížnějších oblastí komunikace pro většinu lidí ve společnosti, natož vedení rozhovoru s různými skupinami narušených jedinců ve vězeňském prostředí. Bez znalosti vězeňského slangu nelze porozumět a pochopit komunikaci mezi jednotlivými odsouzenými.

Pro vedení rozhovoru je nezbytné, aby jednotliví příslušníci měli předem promyšlenou informaci, kterou chtějí odsouzenému sdělit. Důležité je, aby sdělovaná informace měla u daných odsouzených smysluplný efekt. Při práci s odsouzenými je nezbytným úkolem snaha naučit se předvídat, jakou reakci u odsouzených ta či ona informace vyvolá. Stejná informace totiž může vyvolat jinou reakci u jedinců sociálně a psychicky nevyzrálých, jinou u jedinců se sklonem k agresivitě a jinou u jedinců psychicky labilních se sklonem k depresi.

Většina příslušníků VS si je vědoma, že sdělovaná informace odsouzeným nebývá chápána v plném rozsahu. Z toho také vyplývá jeden z nejzávažnějších problémů v komunikaci ve vězeňském prostředí, neboť jiným způsobem je chápána informace na straně odsouzených a jiným na straně pracovníků VS. Proto velkou úlohu hraje zpětná vazba, která je nutná k tomu, aby se upravily a přizpůsobily sdělované informace schopnostem jednotlivých odsouzených a tímto se předešlo zbytečně vznikajícím konfliktům, problémovým situacím podávání stížností. Dále je při komunikaci velmi důležitý takt. Jednat takticky neznamena jen umět se vžít do situace odsouzených, ale zároveň neurážet, nezesměšňovat, neironizovat a nepokořovat. Takt je velmi důležitý pro vytvoření dobrého ovzduší v každé skupině odsouzených. Zjednodušeně by se dalo říci, že nejobtížnější, ale při tom nejvýznamnější komunikace ve vězeňském prostředí je ta, která vede ke vzájemnému pochopení a porozumění.

2.5. Trvale zátěžové situace ve výkonu trestu

Ve výkonu trestu vznikají pro kriminálního pachatele trvalé zátěžové situace. Vyplynají z nezbytných podmínek výkonu trestu, který má nutně také represivní složku. Zátěž, která na člověka ve výkonu trestu působí, může mít různou kvalitu a intenzitu. Popíšme výslednou zátěž, která na člověka ve výkonu trestu působí jako výslednice mezi působením zátěžových činitelů a kompenzačních činitelů.

2.5.1. Zátěžoví činitelé

Za zátěžové činitele považujeme ty skutečnosti, které působí na člověka tak, že mohou přispět k vyvolání poruchy jeho duševního a tělesného stavu. Odolnost vůči zátěži je různá u různých jedinců. To, jak výslednou zátěž člověk snáší popíšme jako práh individuální okolnosti vůči zátěži.

Základní zátěžové činitele :

- Zátěž vyvolávaná věznicí
- Zátěž vyvolávaná pobytem v kolektivu odsouzených
- Zátěž vyvolávaná špatnou perspektivou do budoucna
- Zátěž vyvolávaná rodinnými poměry na svobodě během výkonu trestu
- Zátěž vyvolávaná přerušením vyhovujících meziosobních přátelských vztahů, zejména vyhovujícího homosexuálního styku
- Zátěž vyvolávaná změnami zdravotního stavu (zhoršení)

Jediným povinným zátěžovým činitelem, který můžeme předpokládat u všech odsouzených je zátěž vyvolávaná pobytem ve věznici. Musí se přemáhat, aby respektoval platné normy. O zátěži vyvolávané společenskými institucemi lze uvažovat zejména u odsouzených, pro které se blíží jednání o

podmíněném propuštění (neví se, jak jednání dopadne), či soudní jednání pro trestnou činnost spáchanou ve výkonu trestu.

2.5.2. Kompenzační činitelé

Za kompenzační činitele považujeme skutečnosti, které působí na člověka tak, že mohou přispět k udržení dobrého duševního a tělesného stavu, popřípadě jeho zlepšení.

Základní kompenzační činitelé :

- Dobrá perspektiva
- Spokojenost v kolektivu odsouzených
- Pracovní zařazení, které jedinci vyhovuje
- Zájmová činnost v mimopracovní době
- Dobré poměry v rodině žijící na svobodě
- Zlepšení zdravotního stavu
- Vyhovující meziosobní (přátelské) vztahy, zejména homosexuální styky doplněné citovou vazbou na partnera

Pracovní zařazení může mít charakter jak zátěžového, tak kompenzačního činitele. Pokud u jedince práce nevytíží například svalovou sílu, intelekt, zvláštní dovednosti, tedy ty vlastnosti, které má jedinec ve své osobnosti k dispozici, pak nemůže působit jako kompenzační činitel. Pokud klade nárok na ty vlastnosti, kterých se odsouzenému nedostává, pak může povinná práce působit jako zátěž. Pracovní proces a jeho některé průvodní jevy mohou znepríjemňovat odsouzenému významně život (hluk, horko, zápach). Jestliže je práce pro pracovníka vhodně volená, pak může znamenat důležitou kompenzaci. Je známo, že většina odsouzených má o práci zájem a plní dobře své pracovní úkoly, což nelze vysvětlit pouze odměnou, které se jim dostává za vykonanou práci.

Kolektiv odsouzených, ve kterém jedinec žije, může působit rovněž jako zátěžový či kompenzační činitel. Inteligentní jedinec, zařazený mezi primitivy zákonitě trpí. Trpí také v kolektivu ve

kterém působí agresor fyzicky slabí jedinci. Jindy dobrá souhra v kolektivu může působit jako kompenzační činitel.

Postoj k budoucímu životu může být rovněž dvojitý. Ten, kdo je na svobodě sociálně zabezpečen, má kde bydlet, kdo patří ke konsolidované rodině, má mnohem snazší pozici proti sociálně izolovanému jedinci, který dobrou perspektivu nemá. Svou úlohu zde má i délka trestu. Dlouhý trest rovná se špatná perspektiva. Krátký se trest může znamenat dobrou perspektivu. Ojediněle může působit i blízkost výstupu z výkonu trestu na člověka značně negativně. Nejistota, která ho čeká, popřípadě nastávající řešení nepříjemných situací na svobodě jej může nepříznivě ovlivnit.

Jako kompenzační činitel může působit zájmová činnost, může tak působit i zlepšení zdravotního stavu. Sníží-li se nervozita, bolesti hlavy, nebo nějaký jiný patologický stav, může to znamenat příspěvek ke kompenzaci. Zhorší-li se zdravotní stav i na základě banálního onemocnění, může to znamenat významnou zátěž.

Důležitým kompenzačním činitelem může být navázání blízkého kontaktu s jiným člověkem, případně s následujícím homosexuálním stykem. Přerušeni vyhovujícího homosexuálního styku a zejména s ním spojené citové vazby může znamenat významnou zátěž.

Při hodnocení, zda ta či ona skutečnost působí u určitého jedince jako zátěžový či kompenzační činitel se může opírat jednak o pozorování objektivního stavu věcí, jednak o výpověď odsouzeného. Skutečnosti, označované subjektem jako zátěž či kompenzace nemusí tak ve skutečnosti působit. Někdy se nedá jednoznačně určit, zda některý činitel působí jako zátěžový či kompenzační. Můžeme mu přiznat neutrální úlohu.

Můžeme se také setkat s ambivalentním vztahem ke zmíněným skutečnostem. Odsouzený se například těší na výstup z výkonu trestu, ale současně se ukončení výkonu trestu bojí, protože na svobodě očekává nové konflikty, kterým se nedokáže vyhnout, nebo také proto, že ho čekají nepříznivé sociální podmínky. U některých odsouzených se rychle mění hodnocení situace i jejich psychosomatický stav. Například pracovní činnost, která byla nějakou dobu odsouzeným

hodnocena příznivě, stává se pro něj nesnesitelnou a působí mu značné potíže. Může to být zapříčiněno změnou jeho psychosomatického stavu. Stejně tak kolektiv odsouzených, který byl nějakou dobu hodnocen jedincem kladně, může být po čase hodnocen negativně.

2.5.3. Příklady tří rozdílných druhů zátěží ve VTOS

2.5.3.1. Běžná zátěž – viz. příloha č. 2 (obrázek č.1)

Za běžnou zátěž považujeme takovou situaci, při které na člověka ve výkonu trestu nepůsobí kromě povinného zátěžového činitele (zátěž ze strany věznice) žádný další zátěžový činitel. Jedinec je pod běžnou zátěží s dobře rozvinutými kompenzačními činiteli.

2.5.3.2. Zvýšená zátěž – viz příloha č. 3 (obr. č. 2)

Za zvýšenou zátěž považujeme takovou situaci, při které na člověka ve výkonu trestu kromě povinného zátěžového činitele působí ještě nějaký další zátěžový činitel. Jedinec pod zvýšenou zátěží má však dostatečně rozvinuty kompenzační činitele a je schopen racionálně řešit vzniklé problémy.

2.5.3.3. Velká zátěž – viz. příloha č. 4 (obr. č. 3)

Za velkou zátěž považujeme takovou situaci, kdy na člověka ve výkonu trestu působí více než dva zátěžové činitele. Jedinec je pod velkou zátěží bez rozvinutých možných

kompenzačních činitelů.

2.6. Adaptace na výkon trestu

Stupeň adaptace na výkon trestu závisí mimo jiné na tom, jaký byl dřívější způsob života odsouzeného. U recidivistů, kteří přicházejí opakovaně do výkonu trestu odnětí svobody můžeme předpokládat mnohem větší míru adaptovanosti než u lidí přicházejících do výkonu trestu poprvé. Pro recidivisty, kteří na svobodě nemají zajištěny základní podmínky pro řádný způsob života, jako například bezdomovci, má pobyt ve věznici kromě nepříjemností i určité přednosti. Mají zaručenou pravidelnou stravu, ošacení, bydlení, zdravotní péči, znají své náležitosti, umí se o ně hlásit. Jinak je tomu u lidí, kteří přicházejí do výkonu trestu poprvé, zvláště u těch, kteří měli na svobodě vyšší životní standard.

2.6.1. Homosexuální chování

Homosexuální chování je jev, který by neměl být při popisu životního stylu odsouzených opomenut. Kurt Freund uvádí: „Je rovněž známo, že i u dospělých heterosexuálních osob se vyskytuje až překvapivě často homosexuální aktivita v nouzových situacích ...“. Jedná se o prostředí mezi námořníky na dlouhých plavbách, mezi vojáky, ve věznicích a podobně.

Ve výkonu trestu se dají vyzorovat tyto charakteristické obrazy ve vztahu mezi osobami vykonávající homosexuální styk :

- Homosexuální prostituce - organizují ji starší jedinci, kteří mají dostatek peněz či jiných prostředků k tomu, aby platili mladému odsouzenému, který se nechá prostituovat
- Homosexuální aktivita bez vzniku citové vazby mezi partnery

- Homosexuální aktivita, při které vznikají citové vztahy mezi partnery. Jde o stav, při kterém je některý z partnerů vázán ke druhému citovými pouty, nebo kdy jsou na sebe citově vázáni navzájem. V takovémto případě se nejedná o pouhé tělesné ukájení.

Uspokojování je dosahováno i realizací vztahu v citové oblasti. Jeden o druhého pečuje, dává mu jídlo, cigarety, kávu, peníze a někdy i drogy. Jejich role může být patrná i z toho, jak si rozdělují úlohy při soužití. Jeden nahrazuje partnerku, která se stará o „domácnost“, pere, zašívá, myje nádobí, vaří. Druhý vystupuje v roli mužského partnera. Zajišťuje ochranu, řeší případně vzniklé konfliktní situace.

Ve věznicích vykonávají rovněž trest homosexuálové. Tito mají velké pole působnosti, protože heterosexuálům umožňují náhražkové ukájení. Mohou se snadno stát zdrojem trvalých konfliktů a nepříjemností v kolektivu. Někteří jsou kolektivem odsuzováni včetně těch, kteří uskutečňují homosexuální pohlavní styky. Označit někoho za homosexuála je urážka.

2.7.Autoagrese odsouzených

Pojem autoagrese přeneseno do českého jazyka znamená útok proti sobě. Běžnějším pojmem by mohlo být sebepoškození. Takto označujeme děje, při kterých proti sobě člověk nějakým způsobem útočí tak, že důsledkem tohoto útoku je zřejmé poškození některé části těla. Každé sebepoškození je tedy výsledkem útoku, který provedl člověk sám proti sobě. Každý útok proti sobě znamená závažnou skutečnost, mimo jiné pro hodnocení zdravotního stavu jedince, která by neměla uniknout pozornosti žádného pracovníka zabývajícího se odsouzenými.

2.7.1. Autoagrese zjevné

Zjevná autoagrese je provedena tak, že její charakter je zřejmý. Zjevnou autoagresi uskutečňuje člověk, který nedokázal dodržet příkazy společenských norem, rozešel se s těmito normami, zjevně je popírá a dává tím najevo, že nemůže a nebo nechce tyto normy respektovat.

Nejčastější příklady zjevné autoagrese :

- Polykání cizích těles
- Řezné rány kůže
- Sypání prášku z inkoustové tuhy do spojivkového vaku (po roce 1989 od tohoto druhu autoagrese vězňové upustili

2.7.2. Autoagrese skryté

Skrytá autoagrese je provedena tak, že nemusí být na první pohled a ani při bližším zkoumání patrná, že patologický stav (zranění, nemoc, otrava) je způsoben autoagresí. Skrytou autoagresi provádí člověk, který rovněž mohl být v tísnové situaci, avšak je schopen využít k jejímu řešení mechanismy, které společnost uznává. Způsobuje si poranění nebo jiný patologický stav, o kterém tvrdí, že vznikl přirozenou cestou a využívá práva být léčen.

2.7.3. Přípravné období autoagrese

Než dojde k autoagresi nebo selhání jedince, může ale nemusí být změněna jeho psychika ve vztahu k jeho psychické normě, mohou a nemusí být změněny oproti normě jeho tělesné funkce. Je zjištěno, že před různými druhy autoagresí a selhání

předcházela situace, jež měla mnoho společného, ať už byla zakončena akcí nebo selháním. Krátce před tím než dojde k autoagresi či selhání mohou se objevovat jevy u dotyčného jednotlivce dříve nepozorované. Sem patří :

- Bolesti hlavy
- Poruchy spánku
- Nechuť k jídlu
- Podrážděnost a nervozita
- Pasivita
- Pokles pracovního výkonu

Takovému to období, které předchází selháním nebo autoagresím u jedince říkáme přípravné období. Může být zahájeno podnětem přicházejícím ze zevního prostředí, nebo může začít bez tohoto podnětu. Podnět zvenčí může mít formu konfliktu nebo sdělené skutečnosti, jejíž uvědomění si způsobí abnormálně velkou zátěž.

2.7.3.1. Zakončení přípravného období

K zakončení přípravného období dojde autoagresí nebo selháním. Jedinec, který prošel přípravným obdobím a dozrál až k útoku, zaútočí proti sobě a tím se odreaguje, vybije svoji velkou afektivní tenzi a výrazně se sníží jeho vnitřní napětí. Současně v důsledku toho dojde někdy ke změně jeho životního prostředí. Odreagování může řešit úplně nebo částečně jeho nepříznivý zdravotní stav. Pokud se stav po jednom odreagování neupraví, může dojít k dalším útokům. Je možné, že skupiny příznaků, které pozorujeme v přípravném období, mohou odeznít i bez toho, že by došlo k agresi nebo selhání.

2.7.3.2. Období úpravy

Období úpravy je obdobím, v němž probíhá odeznívání příznaků přípravného období. Začíná ústupem prvních příznaků poruchy, končí jejich úplným odezněním. K úpravě může dojít i v období, kdy už je člověk sociálně adaptován a plní svoje povinnosti.

3. Empirická část

3.1. Hypotéza 1

Mají stížnosti význam pro snížení vnitřního napětí odsouzeného ve výkonu trestu?

3.2. Hypotéza 2

Mají stížnosti podávané odsouzenými ve výkonu trestu resocializační význam?

3.3. Cíl práce

Cílem této práce je rozebrat mechanismy, které vedou k podávání stížností ve výkonu trestu odnětí svobody. Budou se popisovat motivy podávání stížností. Dále se bude sledovat význam stížností pro snížení vnitřního napětí odsouzeného.

3.4. Metodika výzkumu.

Obsahově byly zpracovány stížnosti, které podali odsouzení ve věznici Rýnovice v roce 1997. S odsouzenými, kteří si podali ve výkonu trestu stížnost byl s odstupem času od podání stížnosti proveden pohovor se zaměřením na to, zda podání stížnosti mělo význam pro snížení jejich vnitřního napětí a dále s cílem zjistit, zda podání stížnosti mělo resocializační význam. Pokoušel jsem se také zjistit motivy podávaných stížností.

3.5. Vlastní výzkum

3.5.1. Stížnost odsouzeného J.H.

Odsouzený J. H. narozen 25. 4. 1965 - stížnost na nevhodné a urážlivé výroky příslušníka. Stížnost podána dne 4. 2 .1997.

Při provádění večerky na OVKT (oddělení výkonu kázeňských trestů) si chtěl odsouzený vzít na celu dopisy. Toto mu nebylo umožněno a příslušník mu měl dále říci, že je blbeček a aby zalezl do cely.

Šetřením stížností bylo zjištěno, že se odsouzený neoprávněně dožadoval nepovolené věci na cele OVKT. Bylo však zjištěno , že dozorce se dopustil netaktického chování, když používal nevhodné výroky na adresu odsouzeného.

Stížnost byla hodnocena jako oprávněná.

Stížnost podána proto, že si odsouzený chtěl ponechat na cele korespondenci. Věděl, že toto vnitřní řád věznice nedovoluje, pouze chtěl vyzkoušet, jak dalece na tuto skutečnost dozorce zareaguje. Hlavním důvodem stížnosti byly nevhodné výroky dozorce vůči němu. Po sepsání stížnosti odsouzený uvádí úlevu a také spokojenost s tím, že mu bylo dáno za pravdu. Toto má i vliv na resocializaci, protože vězeň zjistil, že je zájem na tom, aby byla dodržována zákonnost.

Stížnost nemusela být vůbec podána, kdyby příslušník vězni slušnou formou vysvětlil jeho práva při výkonu kázeňského trestu na OVKT. V tomto případě se jednalo o racionálně motivovanou stížnost.

3.5.2. Stížnost odsouzeného M.V.

Odsouzený M. V., narozen 21. 10. 1966 - stížnost na nesprávné jednání příslušníka. Stížnost podána dne 3. 3. 1997.

Dne 3.3.1997 byla provedena eskorta k soudu s odsouzeným M. V. Po oznámení, že se soud odročuje se odsouzený M. V. zvedl a chtěl odejít ze soudní síně. Příslušník mu řekl, aby zůstal na místě. Při odchodu ze soudní budovy se odsouzený na chodbě dožadoval rozhovoru s obhájkyní. Příslušníkem mu bylo řečeno, že měl možnost a také s ní hovořil v soudní síni. Rozhovor žádal ještě jednou při odchodu z budovy. Příslušníkem mu bylo řečeno, že se již nebude vracet a v zájmu bezpečnosti eskorty mu to nebude umožněno.

Stížnost byla hodnocena jako neoprávněná

Stížnost podána proto, že si odsouzený následně po skončení jednání vzpomněl na skutečnost, kterou by chtěl ještě konzultovat s obhájkyní. Byl si vědom toho, že je již zřejmě pozdě, ale přesto se snažil příslušníka přesvědčit. Stížnost samotnou sepisoval plný emocí, protože problém, který chtěl s obhájkyní konzultovat by mohl mít velký význam pro jeho osobu. Sepsáním stížnosti se mu ulevilo, o resocializačním významu se však nedá hovořit. V tomto případě se motiv podání stížnosti může jevit jako reálný, ale můj názor je takový, že se jedná o motiv fiktivní.

3.5.3. Stížnost odsouzeného J.S

Odsouzený J. S., narozen 22. 11. 1972 - stížnost na nesprávné jednání příslušníka. Stížnost podána dne 13. 3. 1997.

Dne 10.3.1997 po výdeji večeří odsouzených si odsouzený J. S. chtěl tuto odnést na ubytovnu. Jako důvod uváděl, že mu večeře nechutná bez chleba a chce si tedy dojit na ubytovnu pro chléb.

Příslušníkem mu bylo řečeno, že se stravou na ubytovnu nepůjde, že může požádat o chléb u výdejního okénka.

Stížnost byla hodnocena jako neoprávněná.

Důvodem stížnosti bylo, že si odsouzený chtěl odnést večeři na ubytovnu, protože mívá večer hlad. Byl si vědom toho, že odnášení stravy z jídelny vnitřní řád věznice nedovoluje. Domníval se, že jej příslušník se stravou pustí na ubytovnu a pochopí jej jako člověka, který má večer hlad a nemá jinou možnost se najíst. Příslušník se však striktně držel vnitřního řádu věznice. Toto odsouzeného uvedlo do takového stavu, že cítil potřebu něco udělat. Napadlo jej napsat stížnost a tímto znepříjemnit pozici příslušníkovi při samotném prošetřování stížnosti. Přestože věděl, že stížnost bude s největší pravděpodobností hodnocena jako neoprávněná tuto podal, protože se tím výrazně snížilo jeho vnitřní napětí. Stížnost měla i resocializační význam, protože při prošetřování stížnosti se s věznem hovořilo v duchu toho, že příslušník musí striktně dodržovat literu předpisů, neboť by v případě dělání výjimek nastala ve věznici anarchie. V tomto případě se motiv podání stížnosti jeví spíše jako fiktivní.

3.5.4. Stížnost odsouzeného Z.Č.

Odsouzený Z. Č. narozen 20. 8 1956 - stížnost na nákup věcí osobní potřeby. Stížnost podána dne 30. 3. 1997.

Dne 25. 3. 1997 si chtěl odsouzený J. S. zakoupit dopisní papíry v ústavní prodejně. Šetřením bylo zjištěno, že dne 25. 3. 1997 skutečně dopisní papíry došly.

Stížnost byla hodnocena jako oprávněná.

Stížnost sepsána na základě reálné skutečnosti. Vězni bylo dáno v tomto případě za pravdu. Vězeň se cítil být poškozen na svých právech. Proto u něj došlo při sepisování stížnosti ke snížení vnitřního napětí. Stížnost měla i resocializační význam, neboť byl nedostatek urychleně odstraněn. Vězeň tudíž viděl, že se na jeho adekvátní podnět věznicí reaguje. Motiv této stížnosti je naprosto zřetelně reálný.

3.5.5. Stížnost odsouzeného K.M.

Odsouzený K. M. narozen 1. 5. 1958 - stížnost na nesprávné jednání příslušníka. Stížnost podána dne 5. 4. 1997.

Dne 4. 4. 1997 si odsouzený K. M. podal stížnost na příslušníka, který jej měl na OVKT stěhovat z cely na celu, měly mu být odebrány matrace a chtěl jej silou nechat převléct do ústavních tepláků. Uváděl, že trpí alergií a že se na cele netopí. Přestrojení do tepláků bylo v souladu s řádem OVKT. Matrace mu byly odebrány pouze na dobu jejich prohlídky a po prohlídce mu byly vráceny zpět. Odsouzený měl pravdu v tom, že byla na cele zima, neboť nebyla do věznice dodávána pára z důvodu odstávky výtopny LIAZ.

Stížnost byla hodnocena jako oprávněná z objektivních příčin.

Stížnost sepsána na základě reálné skutečnosti. Vězni bylo dáno v tomto případě za pravdu. Vězeň se cítil být poškozen na svých právech. Proto u něj došlo při sepisování stížnosti ke snížení vnitřního napětí. Stížnost měla i resocializační význam, neboť byl nedostatek urychleně odstraněn. Vězeň zde opět jako v předcházejícím případě viděl, že se na jeho adekvátní podnět věznicí reaguje. Dále je třeba říci, že zde stížnost, respektive její oprávněnost nebyla zaviněna věznicí. Důvod a motiv podání stížnosti byl reálný.

3.5.6. Stížnost odsouzeného M.J.

Odsouzený M. J. narozen 22. 4. 1963 - stížnost na finanční záležitosti. Stížnost podána dne 22. 4. 1997.

Dne 22. 4. 1997 si odsouzený M. J. podal stížnost na nedoručení peněz od advokátky, které mu zaslala dne 25. 2. 1997. Šetřením stížnosti bylo zjištěno, že peníze zaslané advokátkou dne 25. 2. 1997 byly doručeny na poštu v Jablonci n. N. až dne 25. 4. 1997. Toto je doloženo ústřížkem složenky pro příjemce. Téhož dne byla na této poště částka 94,- Kč vyzvednuta pokladní věznice a byla převedena na konto odsouzeného.

Stížnost byla hodnocena jako neoprávněná.

Stížnost podána na základě přesvědčení odsouzeného, že mu zdejší věznice zadržuje finanční hotovost. Podáním stížnosti kleslo vnitřní napětí odsouzeného, protože je nemajetný a na tuto finanční částku netrpělivě čekal. Resocializace je zde naplněna, neboť vězeň pochopil, že věznicí nedošlo k žádnému pochybení. Motiv této stížnosti, přestože je neoprávněná je jasně reálný.

3.5.7. Stížnost odsouzeného D.H.

Odsouzený D. H. narozen 16. 8. 1970 - stížnost na nákup věcí osobní potřeby. Stížnost podána dne 23. 5. 1997.

Dne 23. 5. 1997 si odsouzený D. H. podal stížnost na prodej prošlého zboží v ústavní prodejně. Dne 25. 5. 1997 byla provedena kontrola sortimentu zboží v ústavní prodejně se zaměřením na záruční dobu. Kontrolou bylo zjištěno, že z celého sortimentu prodáváného zboží byla po záruční době „Obilná

instantní kaše“. Tento druh zboží s prošlou dobou trvanlivosti byl ihned ztáhnut z prodeje.

Stížnost hodnocená jako oprávněná.

Stížnost sepsána na základě zjištění odsouzeného, že instantní kaše zakoupená v ústavní prodejně má prošlou dobu trvanlivosti. Odsouzený na sobě pociťoval obrovskou křivdu, neboť nemá jinou možnost nákupu. Okamžitě po zjištění skutečnosti, že je kaše prošlá cítil potřebu na tuto věc upozornit kompetentní orgány věznice. Došlo u něj k výraznému snížení vnitřního napětí. Stížnost měla pro odsouzeného i resocializační význam, neboť bylo na jeho podnět ihned reagováno jak věznicí, tak i prodejcem. Motiv této stížnosti je reálný.

3.5.8. Stížnost odsouzeného Z.K.

Odsouzený Z. K. narozen 1. 12. 1953 - stížnost na postup příslušníků VS. Stížnost podána dne 12. 5. 1997.

Odsouzený Z. K. si dne 12. 5. 1997 podal stížnost na příslušníky, kteří na něj měli údajně podat trestná oznámení pro napadení veřejného činitele. Tuto stížnost adresoval orgánům GŘ VS ČR. Stížnost byla předána k prošetření a vyřízení do věznice Rýnovice. Při prošetřování stížnosti byl odsouzený seznámen s tím, že jednání, kterého se vůči příslušníkům dopustil je policií ČR prošetřováno jako přestupek a ne jako trestný čin. Po této informaci uvedl, že netrvá na dalším šetření stížnosti.

Stížnost hodnocena jako neoprávněná.

Při šetření této stížnosti došlo k tomu, že odsouzený při pohovoru dospěl k názoru, že jeho stížnost je bezpředmětná, neboť on byl tím, který pochybil vůči normám. Ke snížení vnitřního napětí odsouzeného při sepisování stížnosti došlo.

Resocializační význam spatřuji v tom, že si odsouzený uvědomil své pochybení a na dalším šetření stížnosti tedy již netrval. Zde se jedná o fiktivní motiv podání stížnosti.

3.5.9. Stížnost odsouzeného J.S.

Odsouzený J. S. narozen 22. 11. 1972 - stížnost na jednání příslušníků VS. Stížnost podána dne 1. 6. 1997.

Odsouzený J. S. si podal stížnost, ve které uvedl, že jej dva příslušníci dne 27. 5. 1997 před provedením zdravotní eskorty na zubní pohotovost měli poučit takto : „Jak uděláš rychlý krok, tak z tebe udělám cedník“. Dále ve své stížnosti uvedl, že žádal příslušníky ve zdravotnickém zařízení o sejmutí pout. Toto mu nebylo umožněno. Šetřením bylo zjištěno, že odsouzený J. S. byl před eskortou řádně poučen. Velitel eskorty nedovolil sejmutí pout v ordinaci proto, že se jednalo o odsouzeného vedeného v indexu nebezpečných vězňů.

Stížnost hodnocena jako neoprávněná.

Stížnost podána proto, že se odsouzený cítil být poškozen na svých právech. Neustále tvrdil, že byl před eskortou poučený zcela nevhodným způsobem. Toto se však nepatřilo prokázat, neboť oba příslušníci při prošetřování uvedli shodně, že jej poučili řádně tak, jak jim to ukládá předpis. Při sepisování stížnosti došlo ke snížení vnitřního napětí, avšak o resocializačním významu hovořit nelze, neboť vězeň stále trval na svém. U tohoto podání se mi zdá, že se jedná o reálný motiv podání stížnosti. Přestože šetření stížnosti proběhlo maximálně objektivně, já jsem osobně vnitřně přesvědčen, že k pochybení ze strany příslušníků při poučení před eskortou došlo.

3.5.10. Stížnost odsouzeného J.J.

Odsouzený J. J. narozen 16. 6. 1970 - stížnost na jednání příslušníka VS. Stížnost podána dne 1. 7. 1997.

Ve své stížnosti ods. J. J. uvádí, že dne 30. 6. 1997 při odchodu odsouzených z večere příslušník tyto šikanoval neustálými požadavky na přesné dvouřadové nastoupení. Dále měl nechat příslušník čtyři odsouzené z nastoupeného tvaru bezdůvodně vystoupit a požadovat od nich prokázání totožnosti. Dále ve své stížnosti uvádí, že se tento příslušník k odsouzeným chová velmi hrubě. Šetřením stížnosti bylo zjištěno, že příslušník přesně v souladu s vnitřním řádem věznice vyžadoval po odsouzených, aby se seřadili do dvojstupu a v tomto odešli na ubytovnu. Dále odsouzené upozornil na to, že dokud se nesrovnají do stanoveného tvaru, na ubytovnu nepůjdou. Na toto reagovali čtyři odsouzení tak, že si lehli do trávy a prohlásili, že mají času dost. Na základě této skutečnosti je příslušník vyzval k tomu, aby mu předložili stravenky za účelem prokázání totožnosti. Tvrzení, že se tento příslušník chová k odsouzeným hrubě se neprokázalo. Naopak bylo zjištěno, že tento příslušník si plní řádně své povinnosti a toto důsledně požaduje od odsouzených.

Stížnost byla hodnocena jako neoprávněná.

Stížnost podána proto, že uvedený příslušník vždy a za každých okolností vyžadoval plnění vnitřního řádu odsouzenými. Nad tímto nepřipouštěl žádné výjimky. Odsouzený chtěl tomuto příslušníkovi uškodit, neboť tento na něj sepsal hlášení ke kázeňskému řízení. Ke snížení vnitřního napětí při sepisování stížnosti došlo. Resocializační význam byl také naplněn, neboť si vězeň plně uvědomil své pochybení. U tohoto podání se jedná o jasně fiktivně motivovanou stížnost.

3.5.11. Anonymní stížnost

Anonymní stížnost od odsouzených podaná dne 19. 7. 1997 - stížnost podána na nedostatečný TV signál. Stížnost prošetřena na základě závažnosti údajů.

Stížnost se týkala stavu televizního signálu ve věznici Rýnovice a možnost využívání video okruhu. Šetřením stížnosti zjištěno, že stav TV okruhu ve věznici Rýnovice byl nedostatečný. Vlivem atmosferických vlivů dochází k výpadkům signálu převaděče nebo ke zničení rozvodů STA. Opravy signálu se provádí průběžně v návaznosti na vzniklé poruchy. Doba oprav je závislá na firmě, u které jsou opravy neodkladně objednávány. Vysílání video okruhu je závislé na režimu vysílání. Provoz videa není pro odsouzené nárokový, jedná se o plánovaný kulturní program využívaný především pro první diferenční skupinu.

Stížnost byla hodnocena jako oprávněná.

Zde se lze pouze domnívat na jakém základě byla stížnost podána. Pravděpodobně nelze hovořit o snížení vnitřního napětí u odsouzeného i vzhledem k tomu, že se pod stížnost nepodepsal. Zřejmě chtěl stížností upozornit na stav věci. Domnívám se, že resocializační význam podání této stížnosti mělo, neboť byla přijata adekvátní opatření k nápravě. Motiv tohoto anonymního podání je zcela reálný.

3.5.12 Stížnost odsouzeného E.M.

Odsouzený E. M. narozen 17. 9. 1973 - stížnost na fyzické napadení příslušníkem VS. Stížnost podána dne 1. 8. 1997.

Odsouzený E. M. ve své stížnosti uvádí, že byl dne 1. 8. 1997 na jídelně odsouzených fyzicky napaden příslušníkem VS,

který měl na jídelně dozor. Uvádí, že má pohmožděný hrudní koš, neboť jej měl příslušník udeřit, použít hmatu-chvatu a ještě jej měl přimáčkout kolenem. Odsouzený považuje zákrok za zbytečný a tvrdý. Šetřením stížnosti bylo zjištěno, že ods. E. M. předbíhal ve frontě na stravu. Příslušníkem mu bylo řečeno, aby nepředbíhal a vyčkal ve frontě. Odsouzený E. M. na to reagoval takto : „Až se potkáme venku, tak tam nebudeš takovej král“. Příslušník odsouzeného vyzval, aby se uklidnil. Na to odsouzený reagoval slovy : „ Ty se otoč a běž do prdele, s tebou se nikdo nebaví“. Odsouzený byl následně příslušníkem vyzván, aby opustil jídelnu. Odsouzený řekl, že nikam nepůjde. Proto příslušník odsouzeného upozornil na to, že je povinen splnit jeho příkaz nebo bude nucen použít donucovacích prostředků. Když odsouzený ani na toto nereagoval, tak příslušník zcela v souladu se zákonem č. 555/92 Sb. užil hmatu-chvatu. Při použití donucovacího prostředku kladl odsouzený E. M. stále aktivní odpor. Po použití donucovacího prostředku byla u odsouzeného E. M. byla provedena zdravotní prohlídka s negativním výsledkem.

Stížnost hodnocena jako neoprávněná.

Stížnost byla podána v domněnání, že tím odsouzený sníží závažnost svého přestupku. Situace na jídelně mu připadala směšná, bylo mu proti vůli, že jej příslušník napomíná za předbíhání ve frontě. Byl si tedy vědom závažnosti situace vzniklé v jídelně. Při sepisování stížnosti odsouzený nepocitoval žádné napětí, žádnou zášť vůči příslušníkovi. Tvrdí, že na jídelně kladl pouze platonický odpor, aby nekleslo jeho postavení před spoluodsouzenými. V tomto případě není tedy řeč o snížení vnitřního napětí. Resocializační význam lze spatřovat v tom, že si odsouzený plně uvědomil své pochybení. Motiv podání této stížnosti je fiktivní.

3.5.13. Stížnost odsouzeného J.S.

Odsouzený J. S. narozen 12. 12. 1968 - stížnost na příslušníka VS a jeho protiprávní postup při kázeňském řízení. Stížnost podána dne 23. 9. 1997.

Odsouzený J. S. ve své stížnosti uvádí, že byl dne 25. 8. 1997 pod nátlakem donucen k přiznání a podepsání kázeňského lístku. Nátlak měl být veden přímo proti jeho osobě příslušníkem VS. Při prošetřování stížnosti odsouzeného J. S. uvedl, že stížností není nutné se dále zabývat. Důvodem stížnosti byla snaha zpochybnit spáchaný kázeňský přestupek vzhledem k jeho žádosti o podmíněčném propuštění. Stížnost hodnocena jako neoprávněná.

Stížnost byla podána proto, že odsouzený krátce před projednáváním svého podmíněčného propuštění z výkonu trestu spáchal kázeňský přestupek. Tohoto si byl plně vědom. Ke stížnosti ho vedlo vědomí, že řešení kázeňského přestupku mu s největší pravděpodobností zamezí v tom, aby byl podmíněně propuštěn. Sepsání stížnosti odsouzenému nesnížilo vnitřní napětí. Při prošetřování si plně uvědomil, že jeho podání je bezpředmětné a již při tom požádal, aby se stížnost dále neprošetřovala. Resocializační význam lze v tomto případě spatřovat v to, že si vězeň sám uvědomil své pochybení a nesvaloval vinu na okolí. Motiv této stížnosti je zcela jasně fiktivní.

3.5.14. Stížnost odsouzeného J.S.

Odsouzený J. S. narozen 20. 4. 1955 - stížnost pro pomluvu ze strany vychovatele. Stížnost podána 27. 9. 1997.

Ve své stížnosti odsouzený J. S. uvádí, že při jeho projednávání o podmíněčném propuštění jeho vychovatel uvedl

nepravdivé údaje, které se měli týkat jeho pasivity na oddíle. Šetřením stížnosti bylo zjištěno, že vychovatel při projednávání zhodnotil jeho pobyt ve výkonu trestu tak, jak je uvedeno v pravidelných hodnoceních. Pasivita na oddíle se objevuje i v dalších hodnoceních, které odsouzený podepsal.

Stížnost hodnocená jako neoprávněná.

Odsouzený podával stížnost proto, že se cítil po projednávání jeho podmíněčného propuštění být poškozen jeho vychovatelem. Nedokázal si připustit svoji vinu, která ho podmíněčné propuštění stála. Svoji vinu nepřipouští ani s odstupem času, stále se cítí být poškozen. Při sepsávání stížnosti došlo ke snížení vnitřního napětí ale resocializační význam v tomto případě nespatřuji, neboť ani s odstupem času není odsouzený schopen racionálně a bez emocí hovořit a přiznat svou vinu. Stížnost byla sepsána a motivována na základě vyložené fiktivního motivu.

3.5.15. Stížnost odsouzeného V.K.

Odsouzený V. K. narozen 2. 8. 1973 - stížnost na nevhodné chování a jednání vychovatele. Stížnost podána dne 7. 11. 1997.

Ve své stížnosti V. K. uvádí, že si vychovatel jeho výchovného oddílu vytváří mikroklima podporující trestnou činnost v řadách odsouzených. Poukazuje na nedodržování pracovní doby, lhostejnost k problému odsouzených, které jako vychovatel musí neodkladně řešit. Dále jde o zaujatost k odsouzeným romské národnosti. Šetřením stížnosti bylo zjištěno, že jednání vychovatele směrem k odsouzeným je na dobré úrovni. K jednání a vystupování vychovatele nebyly za celou dobu jeho působení ve věznici negativní poznatky zjištěny. Zastávanou funkci vychovatele vykonává v souladu s platnými předpisy a od odsouzených důsledně vyžaduje dodržování

ústavního řádu. Nedodržování pracovní doby vychovatelem nebylo zjištěno.

Stížnost hodnocena jako neoprávněná.

Vězeň si zde stěžuje na celou řadu údajných pochybení v činnosti vychovatele. Byl přesvědčen o tom, že vychovatel záměrně neřeší situaci ve svém výchovném kolektivu. Poukazuje přitom na z jeho pohledu špatnou činnost vychovatele téměř ve všech směrech. Není však schopen svá tvrzení doložit konkrétními důkazy. Při sepisování stížnosti došlo ke snížení vnitřního napětí. Závěr šetření jej však v žádném případě neuspokojil. Proto pro odsouzeného neměla tato stížnost resocializační význam. Stížnost v tomto případě mohla být sepsána na základě reálných motivů.

3.6. Zhodnocení a výsledek výzkumu

Během výzkumu bylo nejtěžší navázání kontaktu s odsouzenými. Z počátku byl jejich přístup k výzkumu pasivní. Projevovala se neochota vězňů spolupracovat vzhledem k mému služebnímu zařazení. Sám jsem se totiž na provádění šetření podílel. Bylo třeba trpělivosti, profesního citu a dodržení naprosté anonymity zkoumaných odsouzených.

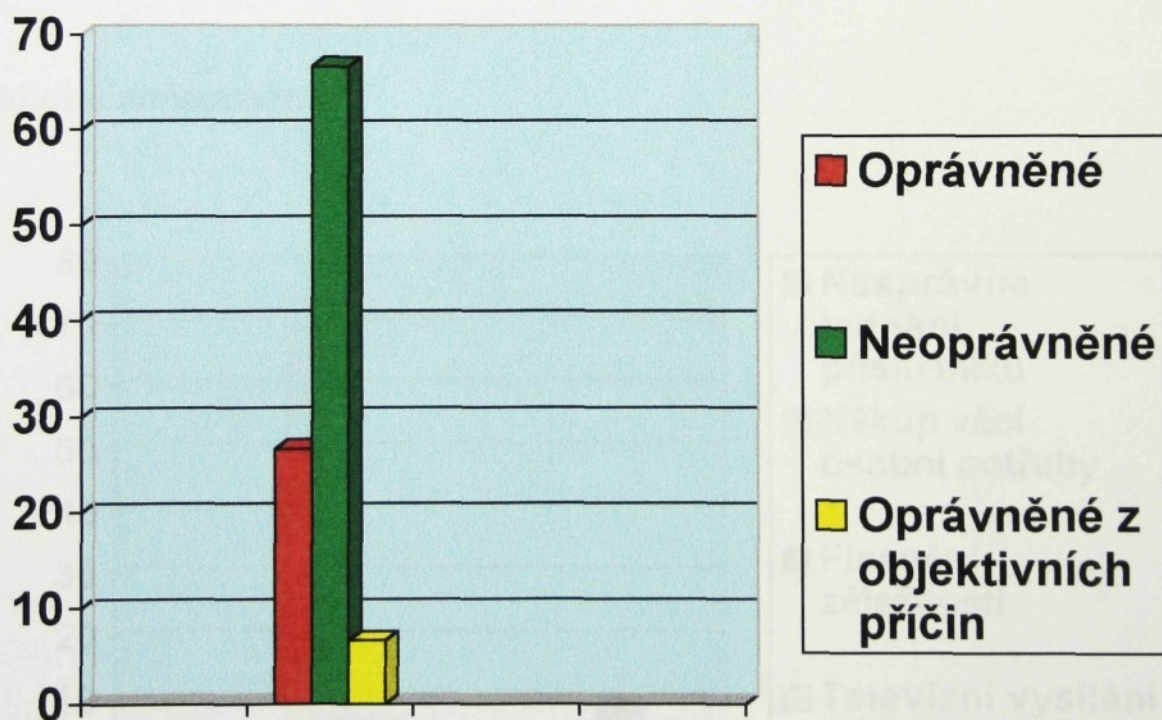
Z provedeného výzkumu vyplývá, že ve Věznici Rýnovice bylo v roce 1997 zaevidováno 15 stížností podaných odsouzenými. Z tohoto počtu byla 1 stížnost anonymní.

3.6.1. Výsledek výzkumu z hlediska oprávněnosti stížností

Z hlediska oprávněnosti stížností bylo zjištěno následující :

Oprávněné stížnosti	4 stížnosti	27 %
Neoprávněné stížnosti	10 stížností	67 %
Oprávněné stížnosti z objektivních příčin	1 stížnost	6 %

Grafické znázornění :

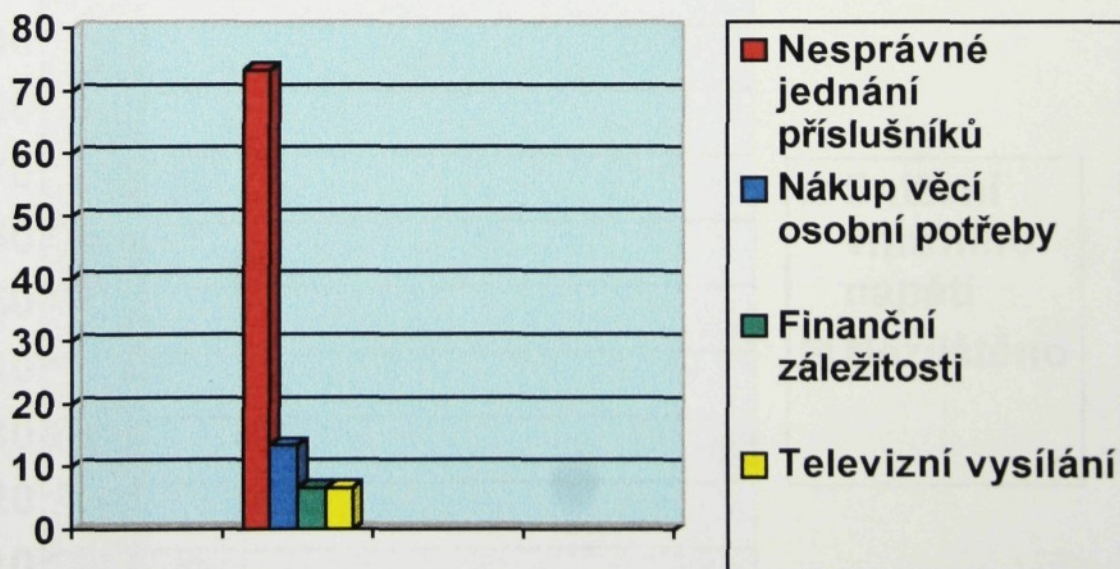


3.6.2. Výsledek výzkumu z hlediska věcných hledisek stížností

Z hlediska věcných hledisek stížností bylo zjištěno, že odsouzení si nejvíce stěžovali na nesprávné jednání příslušníků VS ČR. Výsledek výzkumu je následující :

Nesprávné jednání příslušníků	11 stížností	73 %
Nákup věcí osobní potřeby	2 stížnosti	13 %
Finanční záležitosti	1 stížnost	7 %
Televizní vysílání	1 stížnost	7 %

Grafické znázornění :

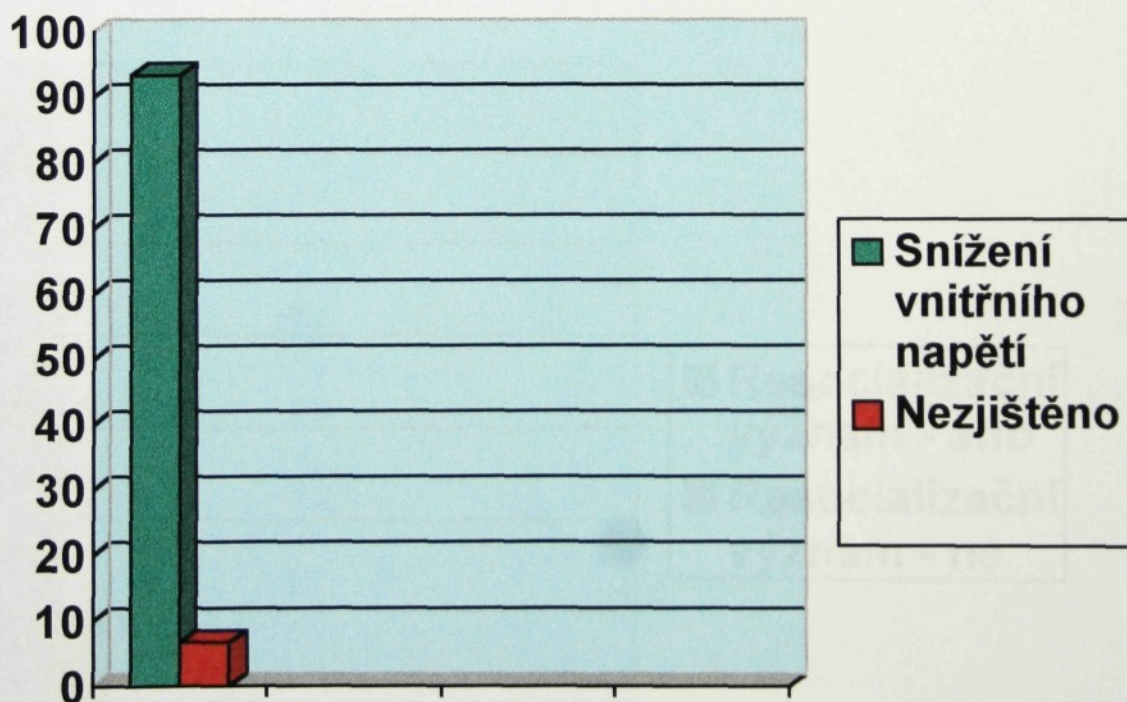


3.6.3 Výsledek výzkumu z hlediska snížení vnitřního napětí odsouzeného

Z hlediska výzkumu snížení vnitřního napětí odsouzeného bylo zjištěno, že k tomuto dochází u všech odsouzených. Vzhledem k tomu, že jedna stížnost byla anonymní, nedalo se objektivně zjistit, zda ke snížení vnitřního napětí došlo.

Snížení vnitřního napětí	14 odsouzených	93 %
Nezjištěno	1 odsouzený	7 %

Grafické znázornění :

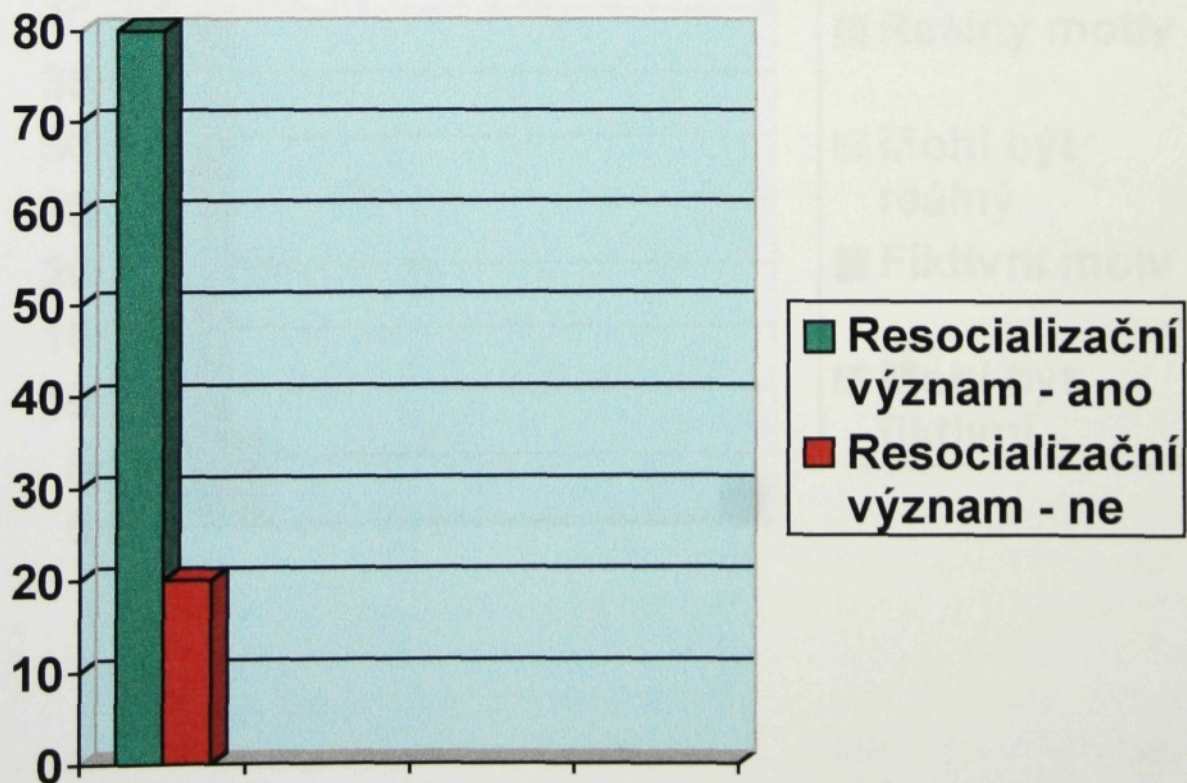


3.6.4 Výsledek výzkumu z hlediska resocializačního významu

Provedeným výzkumem z hlediska resocializačního významu bylo zjištěno následující :

Resocializační význam ano	12 stížností	80 %
Resocializační význam ne	3 stížnosti	20 %

Grafické znázornění :

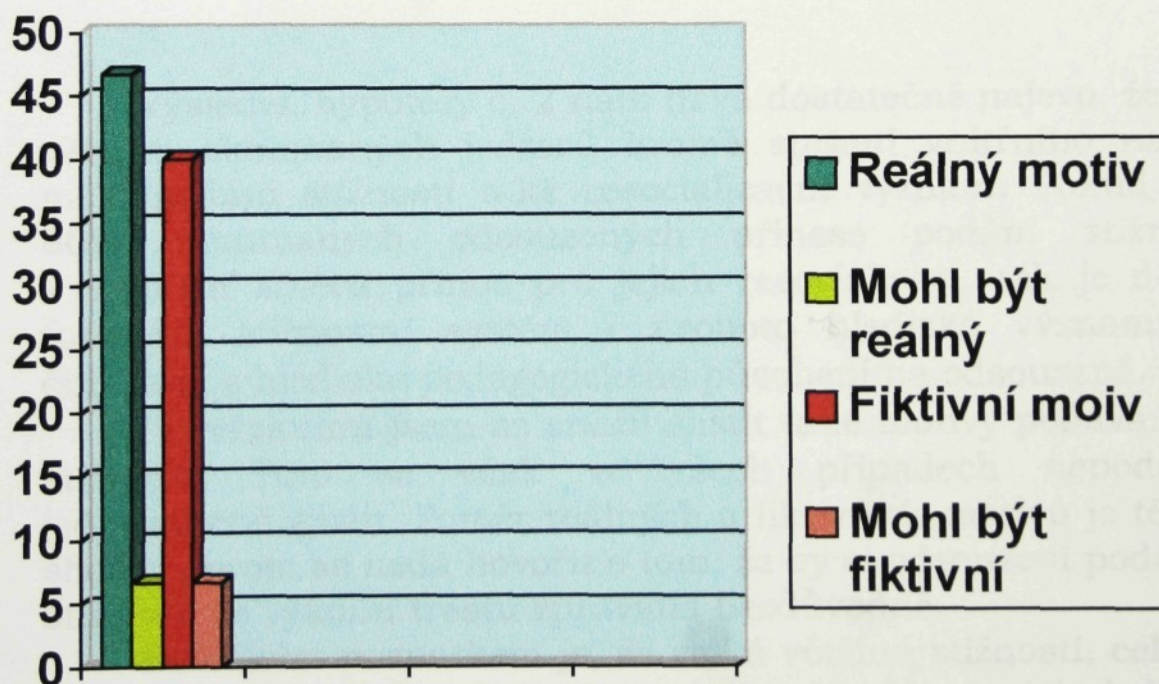


3.6.5. Výsledek výzkumu z hlediska reálnosti motivů podávaných stížností

Provedeným výzkumem reálnosti motivů podávaných stížností bylo zjištěno následující :

Reálný motiv	7 stížností	46 %
Mohl být reálný	1 stížnost	7 %
Fiktivní motiv	6 stížností	40 %
Mohl být fiktivní	1 stížnost	7 %

Grafické znázornění :



3.7. Závěry z provedeného výzkumu

3.7.1. Výsledek hypotézy č. 1

Z výsledku provedeného výzkumu lze úplně jasně odpovědět na hypotézu č. 1. Jednoznačně u všech zkoumaných odsouzených přineslo podání stížnosti snížení vnitřního napětí. Tudíž se předešlo možným následkům nezvládnutí vnitřní tenze odsouzených, která mohla skončit např. agresí projevou vůči okolí, to znamená dalším odsouzeným, příslušníkem VS, sobě samým nebo zařízení věznice. V tomto směru spatřuji reálný význam podávaných stížností.

3.7.2. Výsledek hypotézy č. 2

Výsledek hypotézy č. 2 nám dává dostatečně najevo, že pro většinu zkoumaných jedinců kromě snížení vnitřního napětí mělo podání stížnosti také resocializační význam. Pokud pro 80% zkoumaných odsouzených přinese podání stížnosti v nějakém směru přínos pro jejich resocializaci, tak je dobře fungující stížnostní systém i z tohoto hlediska významným činitelem z hlediska pedagogického působení na odsouzené.

Při výzkumu jsem se snažil zjistit také motivy podávaných stížností. Toto se však ve všech případech nepodařilo jednoznačně zjistit. Poměr reálných a fiktivních motivů je téměř shodný, proto se nedá hovořit o tom, že by si odsouzení podávali stížnosti ve výkonu trestu zpravidla bezdůvodně. Důležitým poznatkem je, že velká většina stížností, celkem se jednalo o 73.3 % stížností, směřovala proti jednání příslušníků VS. Zde spatřuji jako hlavní důvod podávání stížností postavení předešlým dozorců jako nejvíce působící represivní složku ve výkonu trestu odnětí svobody a proto u odsouzených není tato profese příliš v oblibě a často na jejich zaváhání či pochybení odsouzení reagují stížností.

4. Závěr

Provedeným výzkumem je také zřejmé, že 26.6 % oprávněných stížností poukazuje na některé nedostatky při fungování věznice jako takové. Pozitivní je, že se chyby neopakují a je zde snaha ze strany věznice, aby při zjištění nedostatku byl tento okamžitě odstraněn a došlo k nápravě.

Při prošetřování stížností a provádění výzkumu vyšlo také najevo, že příslušníci VS ČR při výkonu služby vstupují do složitých sociálně psychologických vztahů v prostředí s dlouhodobým kontaktem s velkou skupinou narušených jedinců. Zde na jedné straně působí tlak právních norem a zájmu státu a na straně druhé výrazně anomální prostředí náročné na všechny psychické funkce. Příslušník VS je denně stresován nepřiznivým prostředím a silnými podněty, požadavky na strídání činnosti, nutností předvídat možné důsledky chybného výkonu či rozhodnutí, ale také neustálým kontaktem s nadřízenými spolupracovníky a odsouzenými. Často jsou příslušníci nuceni rychle se rozhodovat ve složitých, často konfliktních a emočně vypjatých situacích. Předpokladem pro správný výkon služby a všech funkcí není pouze znalost velkého množství právních norem a interních směrnic, ale také znalost řadě „umění komunikovat“. Činnost ve vězeňské službě předpokládá schopnosti sociální interakce, komunikace, schopnost rychlého a přesného rozhodování ve složitých situacích, často v časové tísní a s rizikem, že není možná korekce zvoleného způsobu řešení vzniklé situace.

Uvedené skutečnosti naznačují potřebu zaměřit se na řízený adaptační proces, rozvoj zvyšování právní a sociální připravenosti v oblasti teorie a praxe u nově přichozích příslušníků v nástupním kurzu a v období zkušební doby.

V úplném závěru je nutné ještě konstatovat, že současný stav ve věznici nahrává ještě většímu nárůstu podáváním

stíznosti. Věznice je značně přeplněna, technický stav budov není dobrý. Tím trpí jak věznění, tak samozřejmě i personál věznic. Výchovná práce s odsouzenými je tedy daleko složitější, než za normálních podmínek a tudíž přináší celou řadu konfliktních situací. Je třeba, aby všichni zaměstnanci věznic přistupovali maximálně profesionálně a zodpovědně k plnění všech úkolů, které jsou na ně kladeny a tímto předcházeli ještě větší tenzi mezi odsouzenými.

5. Seznam použité literatury

- 1 / Čepelák, J.: Penitenciární psychologie**
- 2 / Drtil, J.: Autoagrese odsouzených**
- 3 / Jelínek, J. – Sovák, Z.: Trestní zákon a Trestní řád**
- 4 / Nařízení GR VS ČR č. 7/1995**
- 5 / Studijní a výzkumná skupina ředitelství SNV ČR :
Koncepce rozvoje vězeňství v ČR**
- 6 / Vládní vyhláška č. 150/1958 Ů.l.**
- 7 / Zákon č. 59/1965 Sb.**

6. Přílohy

6.1. Příloha č. 1

HLEDISKA A KÓDY

k vyhodnocení statistických listů o vyřízení (uzavřených)
stížnostech ve Vězeňské službě

00 Den, měsíc a rok vyřízení stížnosti

- den se uvádí číslicemi 01 - 31
- měsíc se uvádí číslicemi 01 - 12
- rok se uvádí posledním dvojčísím (např. 96)

01 Číslo jednací z protokolu

- je celkem osmimístné, jako první dvojčíslí se uvádí krycí číslo věznice, další čtyřčíslí uvádí pořadové číslo z protokolu, v posledním dvojčíslí se uvádí poslední dvojčíslí roku; např.

1 4 0 0 6 5 9 6

krycí č. věznice
LITOMĚŘICE
poslední dvojčíslí
roku 1996

číslo stížnosti pod kterým
je stížnost evidována

02 Příjmení a jméno stěžovatele

- uvádí se hůlkovým písmem plným jménem (nezkráceně)

03 Datum narození a pohlaví stěžovatele

- den se uvádě jako první údaj číslicemi 01 - 31
- měsíc se uvádí číslicemi 01 - 12
- rok se uvádě posledním dvojčísím roku (např. 96)
- pohlaví - muž písmenem M
- žena písmenem Ž

01	civilní osoba
02	prisl. ozbrojeného sboru nebo ozbrojených sil
03	zaměstnanec Vězeňské služby
04	bývalý zaměstnanec Vězeňské služby
05	obviněný(á), bývalý obviněný(á)
06	odsouzený(á), bývalý odsouzený(á)
07	civilní osoby ve věci obviněného
08	civilní osoby ve věci odsouzeného

08 Věznice, proti které stížnost směřuje

01	Praha-Ruzyně
02	Praha-Pankrác
03	Říčany
04	Příbram
05	Vinárice
07	Ostrov
08	Horní Slavkov
09	Liberec
10	České Budějovice
11	Pízeň
12	Rýnovice
13	Stráž pod Ralskem
14	Litoměřice
17	Všehrdy
18	Bělušice
19	Nové Sedlo
20	Hradec Králové
21	Pardubice
22	Valdice
24	Jičice
25	Odolov
26	Oráčov
30	Brno
31	Ostrava
32	Opava
33	Kurim
34	Institut vzdělávání Brno
35	Hermanice
36	Mírov
37	Olomouc
50	Reditelství VS
52	Praha-Květnice
53	Pracov
54	Šlovice
55	Přední Labská
90	zrušené věznice

09 Věcná hlediska

- uvádí se pouze jedno hledisko: v případech, kdy připadá v úvahu uvést více hledisek, uvádě se hledisko, které převažuje. U oprávněných stížností se vždy uvádě to hledisko, ve kterém byla shledána oprávněnost stížnosti;

a/ po linii obviněných a odsouzených

01	výživné
02	přidávky na děti
03	peníze obviněných a odsouzených (kapesné, úložné atd),
04	náklady výkonu vazby a trestu
05	nemocenské pojištění a důchodové zabezpečení
06	jiné finanční
07	léčebná péče
08	hygiéna a úklid
09	pracovní zařazení
10	pracovní doba a práce přesčas
11	náhrada škody obviněnými a odsouzenými
12	pracovní odměna
13	bezpečnost a ochrana zdraví při práci
14	odškodnění za pracovní úraz nebo nemoc z povolání
15	stravování
16	ubytování
17	vystrojování
18	vycházký, rozcvičky a základní tělovýchova
19	osobní volno
20	stříhání
21	návštěvy
22	písemný styk
23	balíčky
24	osobní věci a nahlížení do osobních věcí
25	nákup věcí osobní potřeby
26	dení tisk a knihy
27	kulturně výchovná činnost
28	odpočinek (spánek) obviněných a odsouzených
29	ukládání a výkon kaz. trestu a pořádková opatření
30	fyzické násilí
31	nevhodné nebo urážlivé výroky
32	jiné nesprávné jednání
33	nesprávné jednání civilních pracovníků
34	nesprávné jednání nebo fyzické násilí funkcionářů z řad odsouzených
35	nesprávné jednání nebo fyzické násilí ostatních odsouzených nebo obviněných
36	neodeslání, nevyřízení nebo nesprávné vyřízení žádosti nebo stížnosti
37	ochranné léčení
38	styk s advokátem
39	hodnocení
40	přeušení trestu
41	nepropuštění z vazby nebo výkonu trestu
42	přemístění nebo nepřemístění

b/ po linii zaměstnanců		50	jine
51	služební poměr, pracovní poměr (hodnocení, doba služby apod.)	52	léčebná péče
53	odškodnění za pracovní úraz nebo nemoc z povolání	54	bytové záležitosti
55	nesprávně jednáni v souvislosti s výkonem služby nebo práce	56	nedovolená činnost
57	nesprávně jednáni na veřejnosti v době mimo službu	60	nebo práci nevyrizeni nebo nesprávně vyrizeni žádosti nebo stížnosti
70	jine		
Mladistvy(a)		1	ano
		2	ne
12	stížnost uzavřel (vyřídil)	1	stížnost uzavřena věznicí VS
		2	stížnost uzavřena GR VS
		3	jiny m orgánem
13	oprávněnost (důvodnost) stížnosti	1	oprávněná
		2	oprávněná z objektivních příčin nebo nezaviněná VS
		3	neoprávněná
14	Organizační článek VS, který oprávněnou stížnost zavínil	01	personální
		02	výkon vazby a trestu
		03	vězeňská stráž
		04	správní
		05	hospodářské
		06	ekonomické
		07	zdravotnické
		08	prevence a stížnosti
		09	justiční stráž
		10	vedení
		11	nezaviněno VS

18 Datum evidence stížnosti (prezentální razítko na stížnosti)

- den se uvádí číslicemi 01 - 31
- měsíc se uvádí číslicemi 01 - 12
- rok se uvádí posledním dvojčíslicím (např. 96)

17 Lhůta, ve které byla stížnost vyřízena

1	do 10 dnů
2	do 30 dnů
3	do 60 dnů
4	do 90 dnů
5	více jak 90 dnů

16/1 Příčiny podání oprávněné stížnosti

1	nedostatků v řídicí a kontrolní činnosti
2	porušení stanovených povinností
3	objektivní faktory včetně nedostatků v právní úpravě
4	nebo neodpovídající právní úpravě
4	ostatní

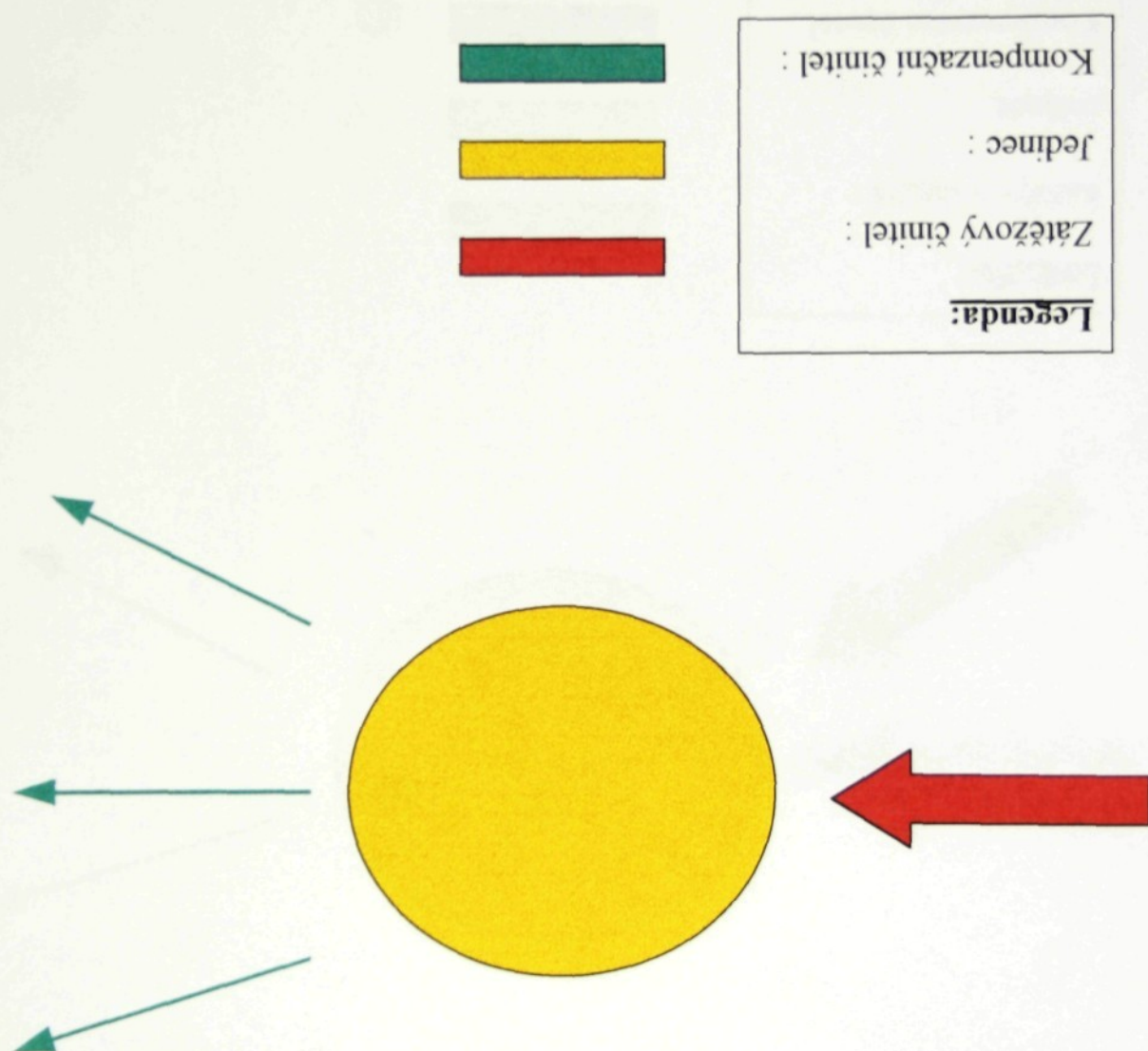
15/4 Sankční opatření vůči odpovědným vězňům

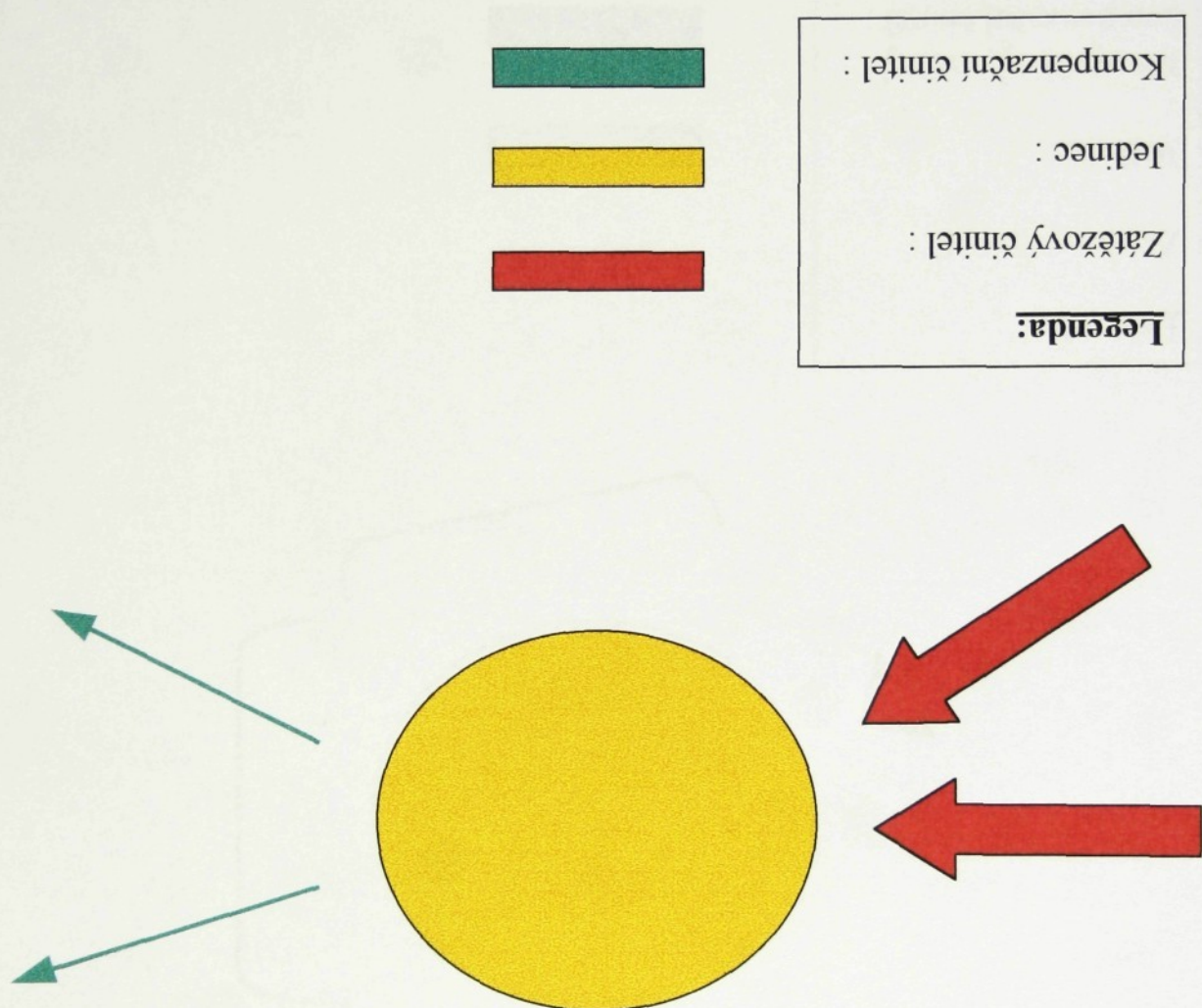
1	kázeňská
2	personální
3	trestní stíhání
4	ostatní

15/2 Sankční opatření vůči odpovědným zaměstnancům VS

Císlo	Hledisko	Kód
00	Den, měsíc a rok vyřízení stížnosti	
01	Číslo z jednacího protokolu	
02	Příjmení a	
	Jméno stěžovatele	
03	Datum narození a pohlaví stěžovatele	
04	Charakteristika stěžovatele	
05		
06		
07		
08	Věznice, proti které stížnost směřuje	
09	Věcné hledisko	
10	Mladistvý (d)	
11		
12	Stížnost uzavřel (vyřídil)	
13	Oprávněnost (důvodnost) stížnosti	
14	Organizační členek VS, který oprávněnou stížností zavínil	
15/1		
15/2	Sankční opatření vůči odpovědným zaměstnancům VS	
15/3		
15/4	Sankční opatření vůči odpovědným vězňům	
15/5		
16/1	Příčiny podání oprávněné stížnosti	
16/2		
17	Lhůta, ve které byla stížnost vyřízena	
18	Datum evidence stížnosti (prezenlační razítko na stížnosti)	

6.2 Příloha č.2 (obr. č. 1) – běžná zátěž ve výkonu trestu





6.4. Příloha č.4 (obr. č. 3) – velká zátěž ve výkonu trestu

